

BERLİN TÜRK TOPLUMUNUN TÜRKİYE –AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE BAKIŞINA YÖNELİK BİR ANKET DEĞERLENDİRMESİ*

Muzaffer DARTAN**
Emirhan GÖRAL***

Öz

Bu çalışma Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin Avrupa Birliği’ne ve Türkiye-AB ilişkilerine bakışını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihi kadar bir geçmişe sahip olan Türkiye’den Almanya’ya işgücü göçü; siyasî, ekonomik ve hukukî yönlerinin yanı sıra sosyolojik bir olgu olarak da özel bir öneme sahiptir. Avrupa’da en çok Türk göçmenin yaşadığı ülke olmasının yanı sıra AB’nin lider ülkesi konumunda olması da Almanya’daki Türk göçmenlerin Türkiye-AB ilişkilerine etkisini önemli kılmaktadır. Almanya’nın nüfusa oranla en çok göçmen yaşayan şehirlerinden biri olan Berlin’de yapılan anket çalışmasında toplumun farklı kesimlerinden Türkiye kökenli göçmenlere AB ve Türkiye-AB ilişkilerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilerin nispeten gergin olduğu bir süreçte yürütülen bu çalışmanın sonuçları, uluslararası siyasî yapıdaki belirsizliğin arttığı ve AB’nin geleceği üzerine farklı tartışmaların yaşandığı bir dönemde göçmenlerin görüşlerini yansıtması ve Türkiye-AB ilişkilerine etkisini analiz etmesi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-AB ilişkileri, Almanya’daki Türk göçmenler, göçmenlerin entegrasyonu

* Bu anket çalışması AB projesi kapsamında sağlanan destekle yapılmıştır. Bu makalede, yazarların Haziran 2017’de Bremen’de gerçekleştirdikleri anket sorularının Berlin’de uygulanmasından elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. İleride karşılaştırma yapabilmek amacıyla makalenin yöntemi, Bremen sonuçlarının incelendiği çalışmanın üzerine inşa edilmiştir. Bremen anketinin sonuçları için bkz: (Dartan ve Göral, 2017).

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü AB İktisadı Anabilim Dalı., e-posta: mdartan@marmara.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-posta: egoral@marmara.edu.tr

A SURVEY ANALYSIS ON THE PERCEPTION OF TURKEY-EU RELATIONS AMONG TURKISH COMMUNITY IN BERLIN

Abstract

This study aims to analyze the perspectives of migrants of Turkish origin living in Germany towards the EU and Turkey-EU relations. Turkish labor migration to Germany, which has a deep background closely akin to EU-Turkey relations, has a profound effect on political, economic and legal ways besides its sociological dimension. In addition to its being the country where the most migrants of Turkish origin live in Europe, its being a pivotal country in the EU render the impact of the migrants of Turkish origins in Germany important in Turkey-EU relations. In the questionnaire conducted in Berlin where the most of the migrants live when compared to the overall German population, questions with regard to the EU and Turkey-EU relations are posed to the migrants of Turkish origin from various groups of the society. The findings of this study which is conducted especially in a period when the relations between Turkey and Germany are relatively arduous, the ambiguities in international structures have increased and various discussions have been made on the EU'S future hold importance in reflecting the perspectives of migrants and analyzing its effect in Turkey-EU relations.

Keywords: *Turkey-EU relations, Turkish migrants in Germany, integration*

Giriş

Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşadığı kapsamlı bütünleşme sürecinin en uzun ve en çok tartışılan -halen tamamlanamamış- genişlemesi Türkiye ile olan ortaklık ilişkisidir. Soğuk Savaş döneminin Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için önemli iki müttefiki olan Yunanistan ve Türkiye'nin -ekonomik entegrasyon yoluyla başlayan- Avrupa'daki bütünleşme hareketine erken dönemde yaptığı başvuruların ardından Yunanistan'ın 1981'de üye olmasına rağmen Türkiye'nin üyeliği uzun bir tartışma sürecine girmiştir. Türkiye'nin üyeliğinin karşısında olanlar kadar Türkiye'nin Avrupa için önemine vurgu yapanlar da olmuştur. Son dönemde Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkanlar arasında Fransa Eski Devlet Başkanı Nicolas Sarkozy önde gelenlerdendir. Sarkozy'e göre Türkiye'nin üyeliğini destekleyenler AB'nin çökmesini istemektedir ve büyük bir medeniyet olmasına rağmen Türkiye'nin AB içinde yeri yoktur (RT, 2016). Sarkozy'nin

halefi Francois Hollande ise Türkiye'nin üyeliği konusunda farklı görüştedir (Pineau, 2014). İlişkilerin başladığı dönemde Komisyon Başkanı Hallstein Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olduğunu vurgulamıştır (Karluk, 1997: 7). Türkiye'nin üyeliğine karşı zaman zaman eleştiriler getiren Avrupa Parlamentosu'nda bile 2010 yılında parlamento içindeki farklı siyasî gruplardan parlamenterlerinin oluşturduğu "Türkiye'nin dostları" grubunun kurulması Türkiye'nin üyeliğinin AB içinde desteklendiğinin başka bir kanıtıdır (Milliyet, 2010).

Türkiye'nin AB üyeliğinin farklı dönemlerde farklı saiklerle de olsa desteklendiği veya üyeliğe karşı çıkıldığı gözlenmektedir. Bu durum hem Türkiye kamuoyunda hem de Avrupa kamuoyunda farklı değildir ve Türkiye'nin üyeliğine yönelik görüşler ve beklentilerle ilgili kamuoyuna yönelik araştırmaların yapılmasını zaruri hale getirmektedir. Türkiye'de ve AB ülkelerinde yapılacak anket çalışmaları yoluyla Türkiye'nin üyeliğine halkın nasıl baktığı, hangi ekonomik koşullardan ve siyasî gelişmelerden etkilendiği sorularına yanıt bulunabilecektir. Bu amaçla bu çalışmada Türkiye ile AB'nin -o dönemdeki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)- Ankara Anlaşması ile başlayan ortaklık ilişkisi kadar köklü bir geçmişe sahip olan, Türkiye'den Almanya'ya göç eden işçilerin görüşleri ele alınacaktır. 1961 yılından başlamak üzere Batı Avrupa ülkelerine başta ağır sanayi olmak üzere çalışmak amacıyla giden "misafir işçiler" zaman içinde ailelerini de yanlarına alarak göçmen hüviyetine bürünmüş ve ikinci nesilden başlamak üzere bir kısmı vatandaşlık statülerine de sahip olabilmişlerdir. Bu sebeple ilk başta ekonomik bir olgu olan işçilerin göçü zaman içinde politik ve sosyolojik boyutu olan bir durum haline gelmiştir.

Bu çalışmada Almanya'nın Berlin şehrinde yaşayan Türk göçmenlerin içinde yaşadıkları Avrupa Birliği'ne bakışları ve köken itibarıyla bağlı oldukları Türkiye'nin AB ile ilişkisini nasıl algıladıkları analiz edilmektedir. Anket uygulaması 2017 Temmuz'unda Berlin'de yaşayan farklı görüşlere ve sosyal gruplara mensup katılımcılar ile gerçekleştirilmiştir. Hem şehrin nüfusuna oranla en yoğun göçmenin yaşadığı şehirlerden biri olması, hem de çok farklı kültürlerden ve mesleklerden kişilerin yaşadığı bir yer olması uygulama için Berlin'in seçilme sebebidir.

Araştırma Yöntemi

Anket soruları Haziran 2017'de Bremen'de yapılan çalışmadan alınmıştır. Bremen anket sonuçlarının (Dartan ve Göral, 2017) Berlin'de elde edilecek sonuçlarla kıyaslanabilmesi, hem elde edilen bulguları test etmeye hem de

farklılıklar üzerine yorum yapma imkânı sağlayacaktır. Bu çalışmada Bremen ile kıyaslama yapılmadan sadece Berlin bulguları analiz edilmiştir.

Örneklem

Türkiye'nin AB üyeliği sürecinin bir önemli boyutunu da Birlik sınırları içinde yaşayan önemli sayıda Türk kökenli göçmenler oluşturmaktadır. Batı Avrupa'da 5 milyonun üzerinde Türk kökenli göçmen yaşamakta, bunların büyük çoğunluğu (yaklaşık 2,8 milyon) ise Almanya'da bulunmaktadır. Çalışmanın ana kütlesi Berlin'de yaşayan Türkler olarak belirlenmiştir. Bunun sebebi sayısal olarak en fazla Türk kökenli göçmenin yaşadığı şehirler arasında Berlin'in de yer almasıdır. Almanya'da federal düzeyde vatandaşlık konularında faaliyet gösteren "Bundeszentrale für politische Bildung" (Die soziale Situation in Deutschland, 2017) verileri üzerinden yapılan çalışmaya göre;

2015 yılında, Almanya'nın toplam nüfusu 81,4 milyon olup, bunun 17,1 milyonu göçmen kökenlidir. Almanya'da yaşayan her beş kişiden biri, göçmen kökenli olup, buna göre Batı Almanya'da (Berlin de dâhil) her 4 kişiden biri (% 23,9), Doğu Almanya'da her yirmi kişiden biri (% 5,3) göçmen kökenlidir. Göçmenlerin yaşadıkları eyaletlerin genel nüfusundaki payına gelince; Bremen (% 29,4), Hamburg (% 28,8) ve Berlin (% 27,7) ile ilk sırayı almaktalar. Almanya'da yaşayan 17,1 milyon göçmen nüfusunun % 35'i diğer 27 AB üyesi ülkelerden, % 34,2'si ise diğer bir Avrupa ülkesinden gelmekte olduğu anlaşılmaktadır. 17,1 milyon göçmen topluluğu içinde en büyük grubu Türkiye'den gelenler oluşturmaktadır (% 16,7). Türkiye'yi, sırasıyla Polonya (% 9,9), Rusya (% 7,1), İtalya (% 4,5) takip etmektedir. Avrupa dışından ise Kazakistan (% 5,5) en çok göçmen gönderen ülke konumundadır. Bir diğer önemli husus ise, göçmenlerin % 8,1 hakkında bilgi bulunmamasıdır (Dartan ve Göral, 2017: 39).

Almanya'daki Türk göçmenlerin sayıları ile ilgili bilgiler farklılıklar göstermektedir (Uras, 2015). Bunun temel sebeplerinden biri Türk göçmenlerin "Türk vatandaşlığı", "Alman vatandaşlığı" veya "çifte vatandaşlık" olmak üzere üç farklı statüye sahip olmalarıdır. Bununla birlikte ülkelerin vatandaş sayıları ile ilgili politik endişe ve çıkarları da söylem düzeyinde önemli bir etken olarak düşünülebilir.

Anket gerçekleştirilirken ana kütleyi doğru temsil edebilecek bir örneklem oluşturulmaya çalışılmıştır. Nüfusun genelini oluşturan işçi-memur ve serbest meslek sahiplerinin yanı sıra sanatçı, işveren, bilim insanı, sosyal danışman ve eğitimci, doktor ve avukat gibi mesleklerden katılımcılara yer verilmiştir. Bununla birlikte ekonomik anlamda daha az aktif olan kesimlere de ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla öğrenciler, ev hanımları ve emekliler de ankette yer almıştır. Anketin Almanya'da yaşayan göçmenler arasındaki tüm sosyal

katmanlara erişiminin sağlanmasının yanı sıra politik görüşleri anlamında da çeşitliliğin oluşturulmasına özen gösterilmiştir.

Sözü edilen kriterler çerçevesinde yüzyüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirilen ankete katılan 173 kişinin cevapları değerlendirilebilir düzeyde tespit edilmiştir. Anket katılımcıları arasında siyasî sorulara cevap vermek istemeyenler ve birden fazla seçeneği işaretlemek suretiyle eksik veya hatalı cevap verenler sebebiyle eleme yapılmıştır. Eksiksiz ve kurallara uygun yapılan cevaplandırmaların ana kütleyle oranı da yaklaşık binde bir olarak ölçülmüştür.

Ölçüm Aracı

Berlin’de yapılan anketin benzeri bir çalışma, daha önce yazarlar tarafından Bremen’de gerçekleştirilmiştir. Bu iki çalışmanın ileride farklı altyapıya sahip diğer şehirlerde yaşayan Türk kökenlilerin Türkiye-AB ilişkilerine bakışlarının karşılaştırılacağı analizlerde kullanılabilmesi amacıyla aynı ölçüm yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışma, anketlerin yüzyüze veya küçük gruplara uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Almanya Türk toplumunun bugün dört farklı nesilden temsilcilerinin olması, kuşaklar arasında Türkçe’nin veya Almanca’nın tercih edilmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla, anketler hem Türkçe hem de Almanca tercih eden katılımcılara uygun olacak şekilde sunulmuştur. Türkçe anketin daha ziyade birinci nesil ve ikinci nesil tarafından tercih edildiği gözlenirken, Almanca anketin daha çok üçüncü nesil temsilcilerinden itibaren tercih edildiği görülmüştür.

Bulguların analizinde örneklemin demografik yapısının, vatandaşlık durumu ve siyasî görüş gibi bazı verilerin gerekli olabileceği düşünülmüş ve katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, dil bilgisi gibi temel sorular yöneltilmiştir. Ankette temel bulguları ortaya çıkartmak için kullanılan sorular ise üç gruba ayrılmıştır. Birinci grup soru katılımcıların içinde yaşadıkları ülkenin bir AB üyesi olması sebebiyle, Avrupa bütünleşmesine nasıl baktıkları yönünde analizi amaçlamaktadır. İkinci grup soru, Türkiye kökenli olan katılımcı grubun Türkiye ile AB arasındaki ilişkilere bakışını analiz etmeye yönelik hazırlanmıştır. Son grup soru ise katılımcıların kendilerini AB ile Türkiye arasında nasıl bir konumda gördüklerini ortaya çıkartmaya yöneliktir.

Birinci grupta örneklemin Avrupa Birliği konusunda ne kadar bilgisi olduğu ve ne ölçüde AB ile ilgili konuları takip ettiğini görmek için sınıflı ölçekte katılımcılara “evet”, “hayır” veya “kararsız” seçeneklerinin sunulduğu şu sorular yöneltilmiştir:

- (i) Avrupa Birliği hakkındaki düşünceleriniz olumlu mu?
- (ii) Avrupa Birliği uluslararası alanda etkin bir güç olarak değerlendirilebilir mi?
- (iii) Brexit sonrasında AB bütünlüğünü ve gücünü koruyabilir mi?

Bu temel sorulara ek olarak, örneklemin kendilerine sunulan 7 kavramın Avrupa Birliği'ni ne ölçüde ifade ettiğini beşli aralıklı ölçekte (1=tamamen katılıyorum, 5=kesinlikle katılmıyorum) tanımlamaları istenmiştir. Söz konusu kavramlar:

- (i) Ekonomik ve teknolojik güç
- (ii) Hristiyan birliği
- (iii) Demokrasi, insan hakları ve özgürlükler
- (iv) Sosyal devlet ve adil gelir paylaşımı
- (v) Ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı
- (vi) İslamofobi
- (vii) Farklı toplumların uyum içinde yaşadığı bir birlik

Katılımcıların Türkiye-AB ilişkilerine bakışlarını analiz edebilmek için hazırlanan ikinci grup soruda, sınıflı ölçekte yöneltilen sorulara ne ölçüde (evet, hayır ve kararsız seçenekleri) katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Bu sorular:

- (i) Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyor musunuz?
- (ii) Müzakere sürecinde AB Türkiye'ye adil davranıyor mu?
- (iii) Türkiye müzakere sürecinde yükümlülüklerini samimiyetle ve yeterli düzeyde yerine getiriyor mu?
- (iv) Avrupalı politikacılar Türkiye'yi üye olarak görmek istiyor mu?
- (v) Avrupalı halk Türkiye'yi üye olarak görmek istiyor mu?
- (vi) Avrupa Birliği, Türkiye'nin üyeliği halinde uluslararası alanda daha güçlü olur mu?
- (vii) Türkiye AB üyesi olursa, Türk aile yapısı olumsuz etkilenir mi?

Bu sorularla hedeflenen, Avrupa Türk toplumunun Türkiye-AB ilişkilerinde yer alan aktörlerin samimiyeti ve dürüstlüğü konusundaki düşüncelerini ortaya çıkartmaktır. Bu aktörler içinde iki tarafın politikacıları olduğu gibi, özellikle Alman halkının da yer alması, Avrupalı Türk göçmenlerin içinde yaşadıkları topluma olan güvenlerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bununla birlikte beşli aralıklı ölçekte (1= çok önemli, 5=hiç önemli değil) katılımcılara 13 seçenek sunulmuş ve katılımcılardan bu önermelerin Türkiye'nin AB üyeliği açısından ne kadar önemli olduğunu belirtmeleri istenmiştir. Bu seçenekler:

- (i) İnsan haklarının ve demokrasinin tüm kurumlarıyla yerleşmesi ve gelişmesi için
- (ii) Ekonomik kalkınma ve sosyal refahın artması için
- (iii) Farklı medeniyetlerin bir arada ve uyumlu yaşamasını desteklemek için
- (iv) Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi için
- (v) Azınlık haklarına gösterilen saygının yaygınlaştırılabilmesi için
- (vi) Türkiye'nin imajının olumlu yönde değişmesi için
- (vii) AB ülkelerinde yaşayan Türklerin buldukları ülkelerdeki konumlarının iyileştirilmesi için
- (viii) Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi için
- (ix) Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması için
- (x) Çevre bilincinin artması ve doğanın korunması için
- (xi) Türkiye'nin dış ticaretinin artırılması için
- (xii) Türk halkının sosyal güvenlik ve çalışma koşullarının yükseltilmesi için
- (xiii) Türkiye'ye daha fazla yabancı sermaye gelmesi için

AB üyeliğinin Türkiye'ye faydasının yanı sıra Türkiye'nin Birliğe üyeliği ile Almanya Türk toplumu arasındaki karşılıklı etkileşime de anket içinde yer verilmiştir. Diğer bir ifadeyle, katılımcılara yöneltilen sorularda Türkiye'nin AB üyeliğinin Almanya Türk toplumuna etkilerini ve aynı zamanda Almanya'daki Türk toplumunun Türkiye'nin AB üyeliği sürecine etkilerini analiz edecek seçenekler de sunulmuştur. Bu çerçevede katılımcılara sıralı ölçekte sunulan Avrupalı Türklerin Türkiye'nin AB üyeliğine sağlayabileceği katkılar arasından en önemli olduğunu düşündükleri üç seçeneği belirtmeleri istenmiştir. Katılımcılara sunulan 9 seçenek şunlardır:

- (i) Almanlarla iyi komşuluk ilişkileri kurma
- (ii) Almancayı iyi öğrenme
- (iii) Alman siyasî partilerinde aktif olma
- (iv) Sivil Toplum Kuruluşlarında aktif olma
- (v) Çocukların eğitimine daha fazla önem verme
- (vi) Almanlarla birlikte Türkiye ziyaretleri düzenleme
- (vii) Önemli günleri ve bayramlarında Almanları kutlama
- (viii) Türkiye'nin tanıtımına yönelik çeşitli etkinlikler düzenleyerek Almanları davet etme
- (ix) Yaşadığı mahallenin sorunlarıyla ilgilenme ve mahalle faaliyetlerine katılma

Türkiye'nin AB üyesi olması halinde Almanya Türk toplumuna etkisine yönelik olarak katılımcılara beşli aralıklı ölçekte (1=tamamen katılıyorum, 5=kesinlikle katılmıyorum) beş soru yöneltilmiştir. Örneklem grubun verilen görüşlere ne derece katıldıklarını belirtmeleri istenilen seçenekler şu şekildedir:

- (i) Alman halkının Türk göçmenlere bakışı olumlu yönde değişir
- (ii) Sosyal alanda Türk göçmenler kendilerini daha güvenli hisseder
- (iii) Türk göçmenlerin Avrupa ülkelerindeki siyasî nüfuzu artar

- (iv) Türklerin Alman toplumuna entegrasyonu (uyumu) olumlu yönde etkilenir
- (v) Türkiye’den daha fazla göçmen geleceği için mevcut iş olanakları ve sosyal olanaklar olumsuz yönde etkilenir

Katılımcılara yöneltilen son grup soru ise katılımcıların Türkiye ile AB arasında kendilerini nasıl konumlandıklarına yönelik tasarlanmıştır. Bu çerçevede katılımcılara sıralı ölçekte sunulan, Türkiye’deki ve Almanya’daki siyasilerin öncelik vermesini istedikleri alanlardan en önemli üçünü belirtmeleri istenmiştir. Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesine ve göçmenlerin sorunlarının çözümüne yönelik ifadelerden oluşan soru gruplarının seçenekleri şu şekildedir:

Türkiye’deki siyasilerden beklentiler

- (i) Türkiye’nin başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerindeki imajının daha iyi olması için çalışmalar yapması
- (ii) Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları vb. Avrupa Birliği değerlerini benimsemesi ve üyelik hedefinde samimi olması
- (iii) AB üyesi ülkelerde vatandaşlara tanınan sosyal hakları Türkiye’de uygulamak istemesi
- (iv) Göçmenlerin yaşadıkları ülkelere uyum çalışmalarını desteklemesi
- (v) AB ülkelerinde yaşayan Türk göçmenlerin haklarını daha iyi koruması
- (vi) Avrupa Birliği ülkelerindeki büyükelçiliklerin, konsoloslukların ve diğer temsilciliklerin daha iyi hizmet vermesi için çalışması
- (vii) Türkiye’de kişi başına düşen milli geliri, AB ülkeleri ortalamasına yükseltmesi

Almanya’daki siyasilerden beklentiler

- (i) İşsizlik yardımı vb. gibi sosyal güvenlik konularındaki kısıtlamalara karşı olması
- (ii) Göçmenlerin yaşadığı toplumsal ayrımcılığa karşı daha etkin politikalar uygulaması
- (iii) Eğitim ve meslek hayatında, göçmenlere yönelik fırsat eşitliği politikalarına önem vermesi
- (iv) Göçmenlerin aktif siyasete katılımlarına (seçimlerde göçmen adaylar kotası vb.) yönelik politikalarının olması
- (v) Alman vatandaşı olmayan göçmenlere yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkından yana olması
- (vi) Türkiye ile ilişkileri geliştirmeye yönelik politikalar izlemesi
- (vii) Türkiye’nin AB üyeliğini desteklemesi

Ayrıca ankette göçmenlerin konumlarını en çok zorlayan konulardan olan ayrımcılıkla ilgili de bir soru yöneltilmiştir. Katılımcılardan, kendilerine sıralı ölçekte sunulan ayrımcılıkla ilgili 5 seçenekten en önemli olduğunu düşündükleri 3’ünü işaretlemeleri istenmiştir. Bu seçenekler:

- (i) Eğitim alanında ayrımcılık
- (ii) İş bulma sürecinde ayrımcılık
- (iii) Çalışma hayatında ayrımcılık
- (iv) Mahallede / komşuluk ilişkilerinde ayrımcılık
- (v) Siyasî partiler / sivil toplum kuruluşları yoluyla kamusal hayata katılımında ayrımcılık

Katılımcıların Birliğe, Türkiye-AB ilişkilerine ve taraflar arasında kendi konularına yönelik analizlerin yanı sıra bazı genel sorular da çalışmada yer almıştır. Bu soruların ilki Türkiye'nin AB'ye ne zaman üye olabileceğine yöneliktir. Sınıflı ölçekte katılımcılara sunulan seçenekler şu şekildedir:

- (i) Kısa vadede (10 yıl içinde)
- (ii) Orta vadede (10-20 yıl arası)
- (iii) Uzun vadede (20 yıl ve sonrası)
- (iv) Avrupa'nın çıkarlarına ne zaman uygun olursa
- (v) Hiçbir zaman

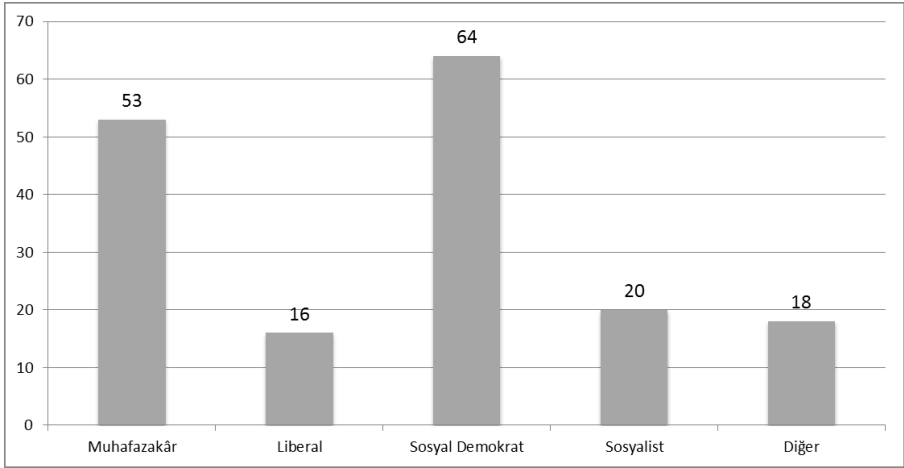
Yine katılımcılardan, Türkiye'nin AB dışında ekonomik ve siyasî işbirliği yapabileceği ülkeler grubunu belirtmeleri istenmiştir. Sıralı ölçekte 8 ayrı seçeneğin sunulduğu soruda katılımcıların en önemli üç ülke grubunu seçmeleri istenmiştir. Bu ülke grupları şunlardır:

- (i) Orta Asya Türk Cumhuriyetleri
- (ii) Orta Doğu Ülkeleri
- (iii) Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri
- (iv) Akdeniz Ülkeleri
- (v) Uzak Asya Ülkeleri
- (vi) Afrika Ülkeleri
- (vii) Güney Amerika Ülkeleri
- (viii) Shanghai İşbirliği Örgütü Üyesi Ülkeler

Bulgular ve Analiz

Ankette sorulan Avrupa Birliği ve Türkiye-AB ilişkilerine yönelik soruların doğru yorumlanabilmesi için bulguların farklı açılardan incelenmesi gerekli bir koşuldur. Daha açık bir ifadeyle katılımcıların sahip oldukları vatandaşlık statüleri, siyasî perspektifleri, meslekleri gibi farklı verilerin anketin temel soruları çerçevesinde değerlendirilmesi gereklidir. Bu anlamda ankette elde edilen veriler örneklemin demografik bulguları vb. yardımcı verilerle desteklenerek incelenmiştir.

Bu çerçevede kişilerin siyasî duruşlarının özellikle siyasî konulara etkisi dikkate değer düzeydedir. Zira, Türkiye-AB ilişkileri, özellikle son dönemde aktörler arasında önemli siyasî tartışmalar yaşanan bir konu olması sebebiyle, kamu oyunun sürekli olarak gündeminde bulunmaktadır. Bu sebeple, anketin analizine örneklemin siyasî görüşü ile ilgili bulgularla başlanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Örneklemin Siyasî Görüşü (n=171)

Siyasî görüşlerin dağılımına bakıldığında “sosyal demokrat” (% 37,4) ve “muhafazakâr” (% 31) görüşe sahip olanların daha fazla olduğu görülmektedir. Siyasî görüşlerini “sosyalist” olarak tanımlayanların oranı % 11,7, “liberal” olarak tanımlayanların oranı ise % 9,3 düzeyindedir. Daha farklı bir siyasî görüşü olduğunu beyan edenler ise % 10,5 düzeyindedir. Bu gruba, Yeşiller başta olmak üzere Avrupa içinde aktif olan alternatif siyasî eğilimlerin girdiği düşünülebilir.

Başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde işgücü göçü ile yerleşmiş Avrupalı Türklerin siyasî tercihleri ilginç bir bulguyu ortaya çıkarmaktadır. Berlin’de elde edilen bulgular daha önce Bremen’de yapılan çalışmanın sonuçlarıyla da örtüşmektedir (Dartan & Göral, 2017: 43). Benzer başka bir bulgu, 2013 yılında Almanya Federal Meclis seçimlerinin hemen akabinde yapılan bir ankette de ortaya çıkmıştır (Migazin, 2013). Burada dikkat çeken nokta, Almanya’daki seçimlerde veya araştırmalarda sosyal demokratların en büyük grubu teşkil etmesine rağmen Türkiye’deki seçimlerde muhafazakâr partilere oy verenlerin oranlarının daha fazla çıkmasıdır. Örneğin 1 Kasım 2015 Türkiye Genel Seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi ile Milliyetçi Hareket Partisi’nin Berlin’de aldıkları oylarının toplamı % 54,2 düzeyindedir. (Yüksek Seçim Kurulu, 2017).

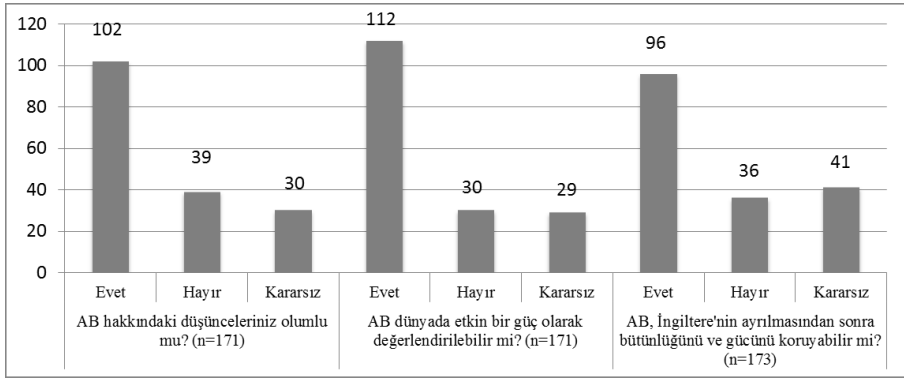
Bu durum, gerçekte muhafazakâr eğilimli olan Avrupalı Türklerin bir bölümünün, siyasî tercihin niteliğine göre kendilerini sosyal demokrat olarak tanımlama eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle, göçmen toplumun haklarını Alman muhafazakâr partilerine (CDU/CSU) kıyasla daha

fazla savunduğu düşüncesiyle sosyal demokrat ve sol partiler (SPD ve Die Linke) ve ayrıca çevre sorunlarını merkeze alan Yeşiller Partisi'nin (Bündnis 90/Die Grünen) Türk kökenli seçmenlere daha yakın geldiği anlaşılmaktadır.

Örneklemin Avrupa Birliği Algısı

Katılımcıların Türkiye-AB ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerini analiz etmek için AB üyesi bir ülke olan Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenlerin Birlik hakkındaki genel kanaatlerini tespit etmeye yönelik bazı sorular yöneltilmiştir. Örnekleme yöneltilen Avrupa Birliği ile ilgili üç temel soruya verdikleri yanıtların dağılımı Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. Örneklemin AB Hakkındaki Düşünceleri

Örneklemin % 59,6'sı, Avrupa Birliği hakkında olumlu düşünürken, % 22,8'i AB hakkında olumsuz düşünmektedir. Katılımcıların % 17,5'i ise bu konuda kararsız olduklarını beyan etmiştir. Örneklem içinde AB'yi uluslararası alanda etkin bir güç olarak görenlerin oranı % 65,5 iken, bu görüşe katılmayanların oranı % 17,5 düzeyinde kalmış, bu konuda kararsız olduğunu beyan edenlerin oranı ise % 16,9 olarak ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin AB'den ayrılması durumunda Birliğin bütünlüğünü ve gücünü koruyabileceğini düşünenlerin oranı örneklemin % 55,5'ine tekabül etmektedir. Buna karşın, katılımcıların % 20,8'i ise "Brexit" sonrası uluslararası alanda AB'nin gücünü kaybedebileceğini düşünmektedir. Bu konuda kararsız kalanların oranı ise % 23,7 olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların verdiği yanıtlara bakıldığında, AB hakkındaki olumlu görüşlere yüksek oranda bir katılım ortaya çıkmıştır. Bunun başlıca nedeni olarak Birlik içinde yaşayan göçmenlerin AB'nin avantajlarından yararlanmaları olduğu söylenebilir. Nitekim örneklem içinde AB'nin uluslararası alanda etkin bir güç olduğu yönünde görüş bildirenlerin oranı

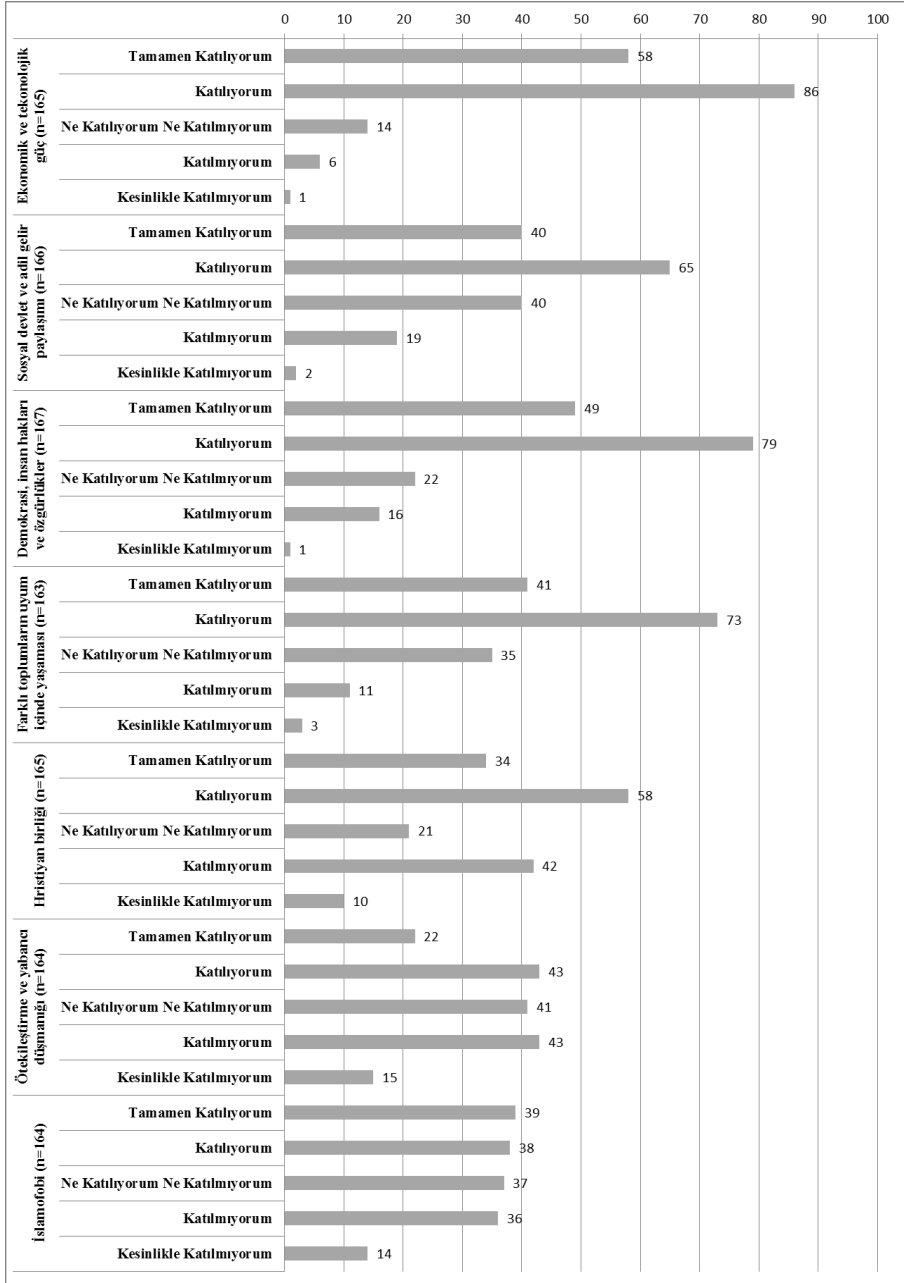
diğerlerinden daha yüksek çıkmıştır. Küresel ölçekte bir güç olarak görülen AB'nin "hukukî" veya "de facto" bir parçası olarak (yani AB vatandaşı veya Türk vatandaşı statüsüne sahip göçmen olarak) Avrupalı Türklerin Birliği bakışını olumlu yönde etkilemektedir. Bu olumlu bakışın bir sonucu İngiltere'nin AB'den çıkma süreci ile ilgili verilen yanıtlarda da teyit edilmektedir. Örneklemin yanıtlarında, AB'nin Brexit sonrası dönemde gücünü koruyacağına inananların oranı, bu görüşe katılmayanlar ve kararsız olanların toplamından fazla çıkmıştır.

Katılımcıların AB'nin ne ifade ettiğine yönelik sorulara verdiği yanıtlar ise daha karmaşık sonuçlar ortaya çıkarmıştır. AB'nin olumlu ve olumsuz yönlerinin 5'li aralıklı ölçekte sunulduğu 7 soruya verilen yanıtlar Şekil 3'te görülmektedir. Olumlu yönlerle ilgili sorularda, katılımcıların % 87,3'ü Avrupa Birliği'nin ekonomik ve teknolojik olarak bir güç olduğu görüşüne katılmakta, sadece % 4,2'si bu görüşe katılmamaktadır. AB'nin demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerle özdeşleştiğini görüşüne katılanların oranı % 76,6 iken bu görüşe katılmayanları oranı ise % 10,2 düzeyinde kalmıştır. Katılımcıların % 69,9'u AB'yi farklı toplumların uyum içinde yaşadığı bir alan olarak görmekteyken, % 8,6 oranında katılımcı bu görüşü paylaşmamaktadır. AB'nin sosyal devlet ve adil gelir paylaşımı ile tanımlanabileceğini düşünenlerin oranı ise % 63,3 olarak tespit edilmiştir. Bu görüşe karşı olanlar ise % 12,7 düzeyindedir.

Avrupa Birliği'nin olumsuz yönleri ile ilgili önermelere bakıldığında katılımcıların % 55,8'inin AB'yi bir Hristiyan birliği olarak gördüğü, % 31,5 oranında kişinin ise bu görüşe katılmadığı görülmektedir. Avrupa Birliği'ni ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı ile özdeşleştiren kesimin oranı ise sadece % 39,6 düzeyinde kalmıştır. Bu görüşü doğru bulmayan katılımcıların oranı ise % 35,4 seviyesindedir. Benzer şekilde AB'yi İslamofobi ile tanımlayanların oranı da aşırı yüksek değildir. Katılımcıların % 47'si bu görüşe katılırken, % 30,5'i karşı çıkmıştır.

AB ile ilgili olumlu ifadelerle verilen yanıtlara yüksek oranda katılım gözlenirken, olumsuz ifadelerle katılanlarla katılmayanların oranları birbirine yakın düzeyde tespit edilmiştir. AB'yi "ekonomik ve teknolojik bir güç" olarak görenlerin oranının yüksek çıkması daha önce sorulan AB'nin küresel bir güç olduğuna dair verilen yanıtlarla uyumlu görülmektedir. Bu durum Avrupa'da yaşayan göçmenlerin Türkiye ile mukayese edildiğinde yaşam standartlarının daha yüksek düzeyde olması ile açıklanabilir. Almanya'nın AB'nin ekonomik anlamda lider ülkesi olması, ayrıca dünyanın en gelişmiş ekonomilerinden birine sahip olması göçmenlerin bu algısını pekiştirmektedir.

Şekil 3. Örneklem için AB ne ifade etmektedir?

AB'nin imajının “sosyal devlet ve adil gelir dağılımı” ve “demokrasi, insan hakları ve özgürlükler” ile uyumlu olduğunu düşünenlerin oranının benzer şekilde yüksek çıkması da Avrupa Birliği üyesi ülkelerde var olan hukuk devleti uygulamasının ve sosyal politikaların göçmenlere sağladığı faydaların bir neticesi olarak yorumlanabilir. Bu anlamda, bazı haklardan tam olarak yararlanmaları mümkün olmasa da, AB standartlarının bu alanlarda -Türkiye ile mukayese edildiğinde- sağladığı faydaların, göçmenlerin AB'ye olumlu bakmalarına sebep olduğu söylenebilir. Avrupa Birliği'nin imajı ile ilgili sunulan bir diğer önermede, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, AB'yi “farklı toplumların uyum içinde yaşadığı” bir birlik olarak değerlendirmiştir. Bu algının oluşmasında, 28 üye ülkedeki farklı kültürlerin birlikte yaşayabilmesinin ve ortak paydalarda buluşulabilmesinin etkili olduğu düşünülebilir.

AB hakkındaki olumlu önermelerin yanı sıra Birliğin imajının olumsuz olarak değerlendirilebileceği bazı ifadeler de katılımcılara yöneltilmiştir. Bu ifadeler arasında en çok dikkat çeken, AB'nin bir “Hristiyan birliği” olduğu yönündeki algıdır. Bu görüşe sahip olanlar, katılımcıların yarısından fazla olsa da, bu görüşe katılmayanların oranı da dikkat çekmektedir. Tarihsel süreçte Hristiyanlığın AB üyesi ülkelerde egemen din olması böyle bir etkinin nedeni olarak düşünülebilir. Ayrıca, Avrupa Birliği'nin çok kültürlülüğü ve din özgürlüklerini korumaya çalışmasına rağmen üye devletlerdeki uygulama sorunlarının önüne geçememesi önemli bir etken olarak düşünülebilir (Kaçar ve İzci Connelly, 2015). Özellikle Alman toplumuna uyum sağlamakta zorlanan Türk göçmenlerde daha güçlü olan “Hristiyan birliği” algısının uyum konusunda daha başarılı olanlarda ise daha seyrek görüldüğü söylenebilir.

Son yıllarda öne çıkan diğer iki ifadenin de AB ile ne kadar uyumlu olduğu sorusuna verilen yanıtlar önemli bir bulgu niteliğindedir. AB imajının “ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı” ve “İslamofobi” ile tanımlanabileceğini düşünenlerin oranı ile bu görüşe karşı çıkanların oranları birbirine oldukça yakın çıkmıştır. Avrupa'daki sağ politik görüşte milliyetçilikten daha fazla etkisini artıran bir olgu olarak yerlilik (nativism) öne çıkmakta, göçmen ve azınlık olan gruplar ise “istilacılar” ve “Avrupalı olmayanlar” olarak ötekileştirilmektedir (Akbaba, 2016: 41-2).

Özellikle 11 Eylül ile başlayan süreçte genelde Batılı ülkelerde, özelde ise Almanya'da Müslümanlara ve dolayısıyla Türkiye kökenli göçmenlere karşı gelişen önyargılar sonucu yükselmekte olan AfD (Almanya için Alternatif) gibi aşırı sağ partilerin ve bu yönde faaliyet gösteren PEGIDA (Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar) gibi inisiyatiflerin toplumun

geniş kesimlerinde taban bulması, göçmen toplum üzerinde ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı duygusunun yayılmasına yol açmaktadır.

Bu konuda en çarpıcı örneklerden biri olarak, Berlin Eyaleti Hükümeti Mali İşler Senatörlüğü ve Federal Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulunmuş, Alman Sosyal Demokrat Partisi üyesi Thilo Sarrazin'in (2010) görüşleri verilebilir. Siyasetçi ve yazar Sarrazin'in "Almanya Kendini Yok Ediyor" adlı kitabında yer alan İslam karşıtlığı ve başta Türkler olmak üzere Müslüman göçmenleri dışlayıcı ve ırkçı söylemleri Alman toplumunun geniş kesimlerinde dikkat çekmiştir. Göçmen ailelerin eğitime önem vermediklerini, üretime katkı yapmadıklarını, sosyal yardımlardan yararlandıklarını, nüfuslarının sürekli artmasının Alman toplumunun gelecekte demografik yapısına olumsuz etkileyeceğini, Avrupa değerlerini benimsemediklerini ve dolayısıyla uyum sağlayamadıklarını ileri süren eleştirilerine karşın toplumda göçmenlerin entegrasyonuna yönelik altyapı eksikliklerini eleştirenler de vardır (Dartan ve Göral, 2017: 50).

Ancak anket sonuçlarında, AB'nin ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı ile islamofobi kavramlarıyla tanımlanamayacağını düşünen katılımcıların oranı da dikkat çekicidir. Bu durum Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan halk hareketleri sonrasında başlayan süreçte AB'ye yönelik mülteci krizi sonrası, Türk kökenli göçmenlerin kendilerini yeni gelen mültecilerden farklılaştırdıklarını düşündürmektedir. Daha açık bir ifadeyle, Türk kökenli göçmenlerin özellikle üçüncü kuşaktan itibaren artan uyum başarısı son dönemde Avrupa'nın yaşadığı mülteci akını karşısında dikkat çekmektedir.

Almanya'da önde gelen göç araştırmacısı ve siyaset danışmanı Klaus J. Bade'nin Sarrazin'e karşı tez olarak ortaya koyduğu iddialar bu görüşü destekler niteliktedir. Bade (2013) göçmenlerin topluma uyumunun teşvik edilmesi, Almanya'nın göç ülkesi olarak ilan edilmesi ve bu duruma uygun altyapının tesisi durumunda göçmenlerin uyum başarılarının artacağını ileri sürmektedir. Bu anlamda, Bade ve benzeri görüşleri savunanların söylemlerinin ankete katılan ve AB'nin imajının ötekileştirme ve yabancı düşmanlığı ile örtüşmediğini düşünen göçmenler üzerinde olumlu etki bıraktığı söylenebilir.

Örneklemin Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Yaklaşımı

Türkiye ile Almanya arasında 30 Ekim 1961 tarihinde imzalanan İşgücü Mübadele Anlaşması'nın ardından, 12 Eylül 1963'te Türkiye ile AB arasında (o dönemdeki adıyla AET) ortaklık anlaşması (Ankara Anlaşması) imzalanmıştır. Bu iki süreç 1960'lı yılların başından itibaren Türkiye'nin Avrupa ile ekonomik temeldeki ilişkilerini şekillendirmiştir. Doğal olarak ilk sürecin en önemli unsuru olan Türkiye kökenli göçmenler, Türkiye'nin AB üyeliği sürecine

kuşaklar itibariyle artan bir şekilde ilgi göstermişlerdir. Çalışmanın bu aşamasında katılımcıların Türkiye-AB ilişkilerine ilişkin görüşlerini tespit etmek için kapsamlı sorular sorulmuştur.

Örneklemin Genel Yaklaşımı

Türkiye-AB ilişkileri üzerine göçmenlerin algısını tespit edebilmek için örnekleme bazı temel sorular sınıflı ölçekte verilmiş, katılımcıların “evet”, “hayır” veya “kararsız” şeklinde yanıt vermesi istenmiştir (Şekil 4). Örneklem grubun % 57,6’sı Türkiye’nin AB’ye girmesini desteklemekte, % 33,5’i ise AB üyeliğini istememektedir. Katılımcıların % 9,8’i ise bu konuda kararsız görüş beyan etmiştir. Her ne kadar üyelik taraftarları yarıdan fazlayı teşkil etse de örneklemin üçte bir oranını teşkil eden bir kısmının üyeliğin karşısında olması önemli bir bulgu olarak dikkat çekmektedir.

Avrupa Birliği’nin müzakere sürecinde Türkiye’ye adil davranıp davranmadığına yönelik soruya verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların % 31,4’ünün AB’nin adil davrandığı, % 55,6’sının ise Türkiye’nin adil olmayan bir tavırla karşı karşıya kaldığı yönünde görüş beyan ettiği görülmektedir. Ankete katılanların % 13’ü ise bu soruda kararsız seçeneğini işaretlemiştir. Buna karşın, Türkiye’nin müzakere sürecinde yükümlülüklerini samimiyetle ve yeterli düzeyde yerine getirip getirmediği yönündeki soruya katılımcıların sadece % 28,8’i olumlu yanıt vermiştir. Yüzde 60 oranında katılımcı ise Türkiye’nin AB üyeliği sürecinde üzerine düşenleri yapmadığını düşünmektedir. Kararsızların oranı % 11,2 düzeyinde kalmıştır. Bu sonuçlar göçmen grubun tarafsız bir gözlemlerle iki tarafın da önemli eksikleri olduğunu düşündüğünü göstermektedir.

Avrupa’daki Türkiye algısının, üyeliğin önündeki önemli engellerin başında geldiği sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Bu sebeple katılımcılara Avrupa’da politikacıların ve halkın Türkiye’nin üyeliğini isteyip istemedikleri yönündeki görüşü sorulmuştur. Avrupa’da siyasetçilerin Türkiye’nin AB üyesi olmasını isteyip istemediklerine yönelik soruya katılımcıların % 14,7’si “evet” cevabı verirken % 62,9’u ise “hayır” cevabı vermiştir. Bu konuda kararsızların oranı (% 22,4) dikkate değer düzeyde çıkmıştır. Avrupa’da halkın Türkiye’yi AB üyesi olarak görmeyi isteyip istemediklerine yönelik soruya ise ankete katılanların % 16,3’ü olumlu cevap verirken % 59,9 oranında olumsuz görüş beyan eden tespit edilmiştir. Kararsızların oranının (% 23,8) yine diğer seçeneklerdeki cevaplara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, göçmenlerin toplum içinde yaşadıkları uyuma engel teşkil eden sorunlar

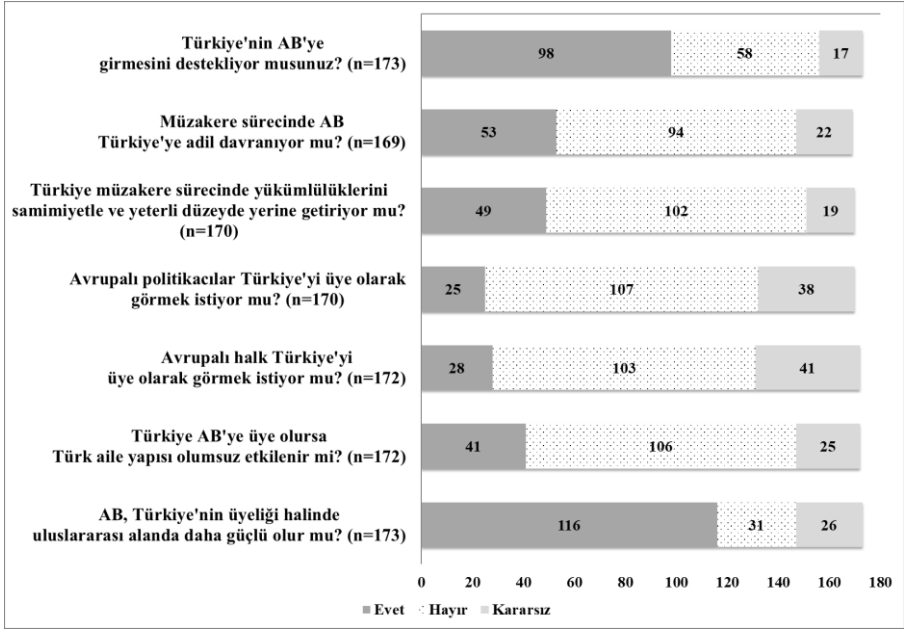
sebebiyle önemli ölçüde içinde yaşadıkları toplumun samimiyetini ve kendilerini kabullenme isteklerini sorguladıklarını göstermektedir.

Bu soruların yanı sıra göçmenlerin AB üyeliğine bakışlarını tespit etmek için katılımcılara iki farklı soru daha yöneltilmiştir. Katılımcıların sadece % 23,8'i AB üyeliği halinde Türk aile yapısının zarar göreceğine inanırken, AB üyeliğinin Türk aile yapısı ile arasında rasyonel bir ilişki olmadığını düşünenler veya üyeliğin bu yapıya zarar vermeyeceğine inananların oranı % 61,6 düzeyinde tespit edilmiştir. Kararsız görüş beyan eden % 14,5'lik oranın dağılımı yapıldığında ise yaklaşık her 4 katılımcıdan 3'ünün AB üyeliğinin Türk aile yapısı üzerinde bir etkisi olmadığını düşündüğü söylenebilir.

Bununla birlikte Türkiye'nin üyeliğinin AB'ye katkısı ile ilgili soruya verilen yanıtlar da önemlidir. Türkiye'nin AB üyesi olması halinde AB'nin uluslararası alanda daha güçlü olacağını düşünenlerin oranı (% 67,1) dikkat çekici düzeyde yüksek çıkmıştır. Bu görüşe katılmayanların oranı % 17,9, kararsızların oranı ise % 15 olarak tespit edilmiştir. Kararsızların oransal dağılımı yapıldığında, yaklaşık her 5 katılımcıdan 4'ü Türkiye'nin AB'yi daha güçlü hale getireceğini düşünmektedir. Son sunulan iki bulgunun analizi destekleyici önemli bir özelliğinden söz edilebilir. AB üyeliğinin Türk aile yapısı üzerinde etkisinin olmayacağını yüksek düzeyde kabul görmesi, göçmenlerin üyeliğe karşı bir önyargılarının olmadığını göstermesi bakımından önem taşırken; Türkiye'nin AB'yi daha güçlü hale getireceği yönündeki algı ise, Türkiye'nin AB ile ortaklığına sıcak baktıklarını göstermesi bakımından dikkat çeken bulgulardır.

Anket verileri Türk Kökenli göçmenlerin Türkiye'nin bir AB üyesi olmasının kendileri için de yararlı olabileceğini düşündüklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgu Türkiye kökenli göçmenlerin bir AB üyesi olan Almanya'da bulunmalarının kendi yaşamlarına olumlu etki yaptığını düşündürmektedir. AB'nin oluşturduğu yönetim içinde kendilerine sağlanan temel hakların ve yaşam standartlarının onlar üzerinde memnuniyet yarattığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda Türkiye'nin üyeliği ile kendi durumlarının daha da iyileşeceği söylenebilir. Zira Türkiye'nin, AB'nin kurumsal yapısının bir parçası haline gelmesi, Almanya'daki Türk kökenli göçmenlerin aynı standartlara hem yaşadıkları ülkede hem de kökenlerinin bulunduğu ülkede sahip olmaları anlamına gelecektir.

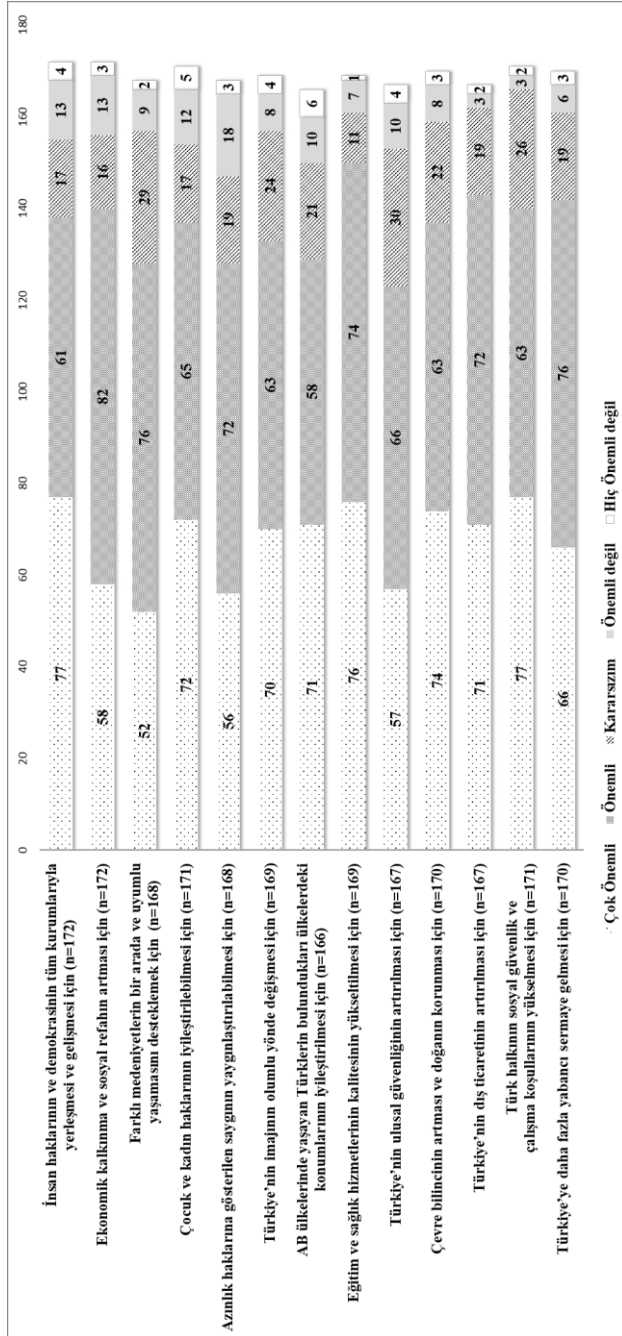
Şekil 4. Türkiye-AB İlişkilerine Genel Bakış

Bunun da ötesinde, üyeliği halinde Türkiye'nin AB düzeyinde göçmenler için bazı faydalar sağlayacağı da ileri sürülebilir. Örneğin, Almanya'da göçmen olmaları nedeniyle yaşadıkları bazı sorunların AB platformlarına Türkiye tarafından taşınacağına ve böylece çözümünün daha kolay olacağına yönelik bir algıdan söz edilebilir.

Zira Yunanistan (1981), İspanya ve Portekiz (1986) ile başlayan süreçte diğer Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin, geldikleri ülkelerin 2004 sonrasında AB üyesi olmasıyla Alman toplumundaki statüleri olumlu yönde gelişmiştir. Çevrelerinde yaşayan diğer göçmenlerdeki bu olumlu değişimi, Türk kökenlilerin yakından izlediği anlaşılmaktadır. Bütün bu örneklerin gösterdiği tecrübe sonucu, Türk kökenli göçmenler kendileri için de benzer olumlu sonuçlar doğuracağı beklentisiyle Türkiye'nin AB üyeliğine açık bir destek vermektedirler (Dartan ve Göral, 2017: 62).

Şekil 5. AB Üyelüğünün Türkiye ve Türk Kökenli Göçmenler Açısından Faydaları

Örneklemin Fayda Beklentisi

Örneklemin fayda beklentisini ölçmek amacıyla hazırlanan sorular iki farklı perspektiften tasarlanmıştır. İlk olarak AB üyeliğinin Türkiye'ye ve Türk kökenli göçmenlere yönelik sağlayacağı faydalar üzerinde durulmuştur (Şekil 5). İkinci perspektif ise AB'nin Türkiye'nin üyeliğinden sağlayacağı faydalara yönelik oluşturulmuştur (Şekil 6).

Genel olarak bakıldığında, göçmenlerin daha ziyade AB'nin kriter olarak belirlediği temel evrensel değerler ve haklar konusunda Türkiye'nin AB üyeliğinden sağlayacağı faydaları öne çıkarmıştır. Bu durum, göçmenlerin onlarca yıldır yaşadıkları Alman toplumunda bu temel değerleri özümstediklerini ve ayrıca bu değerlerin Türkiye'de de aynı düzeyde benimsenmesini bekledikleri şeklinde yorumlanabilir. Siyasî ve hukukî perspektiften bakıldığında insan hakları ve demokrasinin tüm kurumlarıyla yerleşmesine katılımcıların % 80,2'si önem atfetmektedir. Benzer şekilde, katılımcıların % 80,1'i çocuk ve kadın haklarının AB üyeliği ile iyileşeceğini düşünmektedir.

Oransal olarak daha düşük olmakla birlikte, AB üyeliğinin farklı medeniyetlerin uyum içinde yaşamasına katkı sağlayacağı görüşüne (% 76,1) ve azınlık haklarına gösterilen saygının yaygınlaştırılabilmesine fayda sağlayacağı görüşüne (% 76,1) katılımcılar önemli ölçüde olumlu bakmaktadır. En az diğerleri kadar dikkat çeken bir bulgu da göçmenlerin çevreye verdiği önemle ortaya çıkmıştır. Katılımcıların % 80,5'i Türkiye'de çevre bilincinin artmasının ve doğanın korunmasının, AB üyeliği ile pekişeceğini düşünmektedir. Bu durum, Türk kökenli göçmenlerin Avrupa'daki çevre hassasiyetine uyum sağladıklarını göstermektedir.

Siyasî ve hukukî haklarla ilgili faydaların yanı sıra AB üyeliğinin ekonomik alanda getirdiği faydalar da katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların % 81,4'ü AB üyeliğinin Türkiye'de ekonomik kalkınma ve sosyal refah artışına neden olmasının önemini vurgulamaktadır. Burada dikkat çeken nokta, AB üyeliğinin Türkiye'de eğitim ve sağlık hizmetlerinin gelişmesine yapacağı katkıyı önemseyenlerin oranının % 88,8 olarak çıkmasıdır. Bu durum, göçmenlerin yaşadıkları toplumdaki eğitim ve sağlıkla ilgili standartların Türkiye'nin üzerinde olduğunu ve AB üyeliğinin Türkiye'yi bu standartlara yaklaştıracığını düşündüklerini göstermektedir. Benzer bir beklenti sosyal güvenlik ve çalışma koşullarının AB standartlarına ulaşması konusunda da ortaya çıkmıştır.

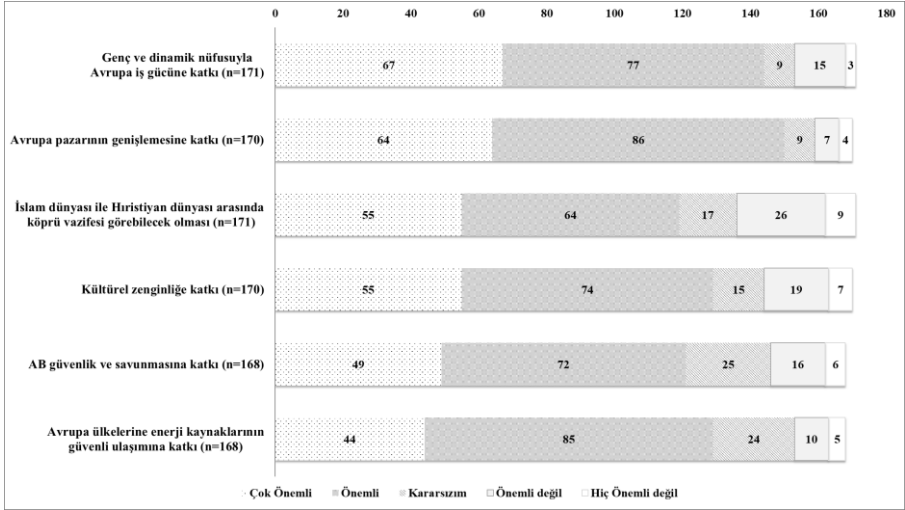
Katılımcıların % 81,8'i bu alanda gelişme sağlanması için AB üyeliğinin önemini belirtmektedir.

Katılımcıların AB üyeliği ile dış ticaret ve ülkeye giren yabancı sermaye ilişkisine yönelik sorulara verdiği yanıtlar da dikkat çekicidir. Türkiye'nin dış ticaretinin artması için AB üyeliğinin önemine vurgu yapan katılımcı oranı % 85,6, AB üyeliğinin Türkiye'ye yabancı sermaye gelmesini kolaylaştıracağına önemli olduğunu belirtenlerin oranı % 83,5 olarak tespit edilmiştir. Bu bulgular, Türkiye'nin Gümrük Birliği sonrası AB ile artan dış ticaretinin ve AB ülkelerinden gelen yabancı sermayedeki artışın göçmenlerin görüşleri üzerinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca, Türkiye ile ticareti ağırlıklı olan Almanya'daki Türk girişimcilerin bu süreci yakından takip ettiği ve olumlu etkilendiği de çıkarılabilecek diğer önemli sonuçlar olarak değerlendirilebilir.

Siyasî, hukukî ve ekonomik yönlerinin yanı sıra AB üyeliğinin Türkiye'ye faydalarına yönelik farklı birkaç soru daha katılımcılara yöneltilmiştir. AB üyeliğinin Türkiye'nin imajının olumlu yönde değişmesine katkı sağlayacağını düşünenlerin oranı % 78,7 olarak tespit edilmiştir. Benzer şekilde, AB ülkelerinde yaşayan Türklerin buldukları ülkelerdeki konumlarının iyileştirilmesine katkı sağlayacağını düşünenlerin ise oranı % 77,7 olarak tespit edilmiştir. Bu durum göçmenlerin Türkiye'nin AB ülkelerindeki mevcut imajının geliştirilmesi gerektiğine inandıklarını göstermektedir. Ayrıca, Türkiye imajının olumsuz yönlerinin kendilerini de etkilediğine inanmaktadırlar. Bu sebeple göçmenler, Türkiye AB üyesi olursa hem Türkiye'nin imajına hem de yaşadıkları ülkedeki kendi konumlarına sağlayacağı olumlu katkıyı önemsemektedirler.

Son olarak, AB üyeliğinin Türkiye'nin ulusal güvenliğine yapacağı katkıya ilişkin soruya katılımcıların % 73,6'sı önem atfetmiştir. Diğer sorulara kıyasla daha düşük bir önem düzeyinin çıkması ise Türkiye'nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyesi olması ile açıklanabilir. Zira 1952 yılından bu yana NATO'nun üyesi olan Türkiye'nin AB üyeliği, katılımcılar nezdinde güvenlik endişelerinden ziyade ekonomi, sosyal haklar, insan hakları ve demokrasinin kurumsallaşması gibi konulardaki gelişme için önemli görülmektedir.

Şekil 6. Türkiye'nin AB Üyeliğinin AB'ye Faydaları

Şekil 6'de örnekleme Türkiye'nin üye olması halinde AB'ye sağlayacağı faydalar sorulmuştur. Ekonomik faydaların yanı sıra kültürel ve güvenlikle ilgili alanlarda 5'li aralıklı ölçekte sunulan 6 önermeyi katılımcıların ne kadar önemli bulduklarını yanıtlamaları istenmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlar içinde önem derecesine göre en öne çıkan yanıtlar, Türkiye'nin genç ve dinamik nüfusu ile Avrupa iş gücüne katkısı (% 67,5) ve Avrupa pazarının genişlemesine katkısı (% 64,5) olarak tespit edilmiştir. Başta Almanya olmak üzere birçok AB üyesi ülkede dikkat çeken nüfus yaşlanmasının getirdiği demografik yapının ekonomi üzerinde oluşturduğu kaygılar, Türkiye'nin genç nüfusuyla bu alanda AB'ye katkı sağlayacağı yönündeki göçmenlerin düşüncesini pekiştirmektedir. Bu bulguyu tamamlar nitelikte bir diğer tespit ise göçmenlerin Türkiye'nin üye olduğunda Avrupa pazarına katkı sağlayacağını düşünmeleridir. Gümrük Birliği ile başlayan süreçte sanayi mallarının serbest dolaşımı ile birlikte Türkiye'nin Avrupa pazarının genişlemesine hâlihazırda katkı sağladığı düşünülürse, göçmenlerin Türkiye'nin üyeliği ile bu alanda sağlanacak katkıyı genç nüfusun hayat tarzı ve harcama alışkanlıkları ile ilişkilendirdiği düşünülebilir. Zira gençlerin daha ileri yaşlardakilere göre tüketim davranışları Avrupa pazarının daha genişlemesine katkı sağlayabilir. Bu gelişmenin aynı zamanda Türkiye ile ticaret yapan Avrupalı Türk girişimcilerin de yararına olacağı açıktır. Hâlihazırda sanayi mallarının serbest dolaşımı ile sınırlı olan Gümrük Birliği'nin kapsamının, üyelikle birlikte (hizmetler ve tarım ürünlerinin dâhil olmasıyla) genişleyeceği gerçeğinin göçmenler üzerinde etkili olduğu da düşünülebilir.

Ekonomi ile ilgili sunulan önermelerin yanı sıra Türkiye'nin üye olması halinde AB'nin güvenliğine sağlayacağı katkılarla ilgili bulgular da önemli oranda öne çıkmaktadır. Türkiye'nin Avrupa savunmasına ve güvenliğine katkısının “çok önemli” veya “önemli” olduğu görüşünü beyan edenlerin oranı % 72 seviyesindedir. Daha spesifik bir alan olan AB'nin enerji güvenliğine Türkiye'nin sağlayacağı katkı ise % 76,8 oranında çıkmıştır. Bu bulgular, göçmenlerin, Türkiye'nin AB'ye katkısı ile ilgili -sadece Türkiye'deki siyasilerin söylemlerini değil- bu konuya gerçekçi bir açıdan yaklaşan bazı Alman siyasilerin Alman kamuoyuna yönelik söylemlerini de yakından takip ettiğini düşündürmektedir. Avrupa Komisyonu Üyesi ve CDU'nun önde gelen politikacılarından Günter Oettinger'in, üye olması için yakın gelecekte Alman Şansölyesi'nin Türkiye'ye başvuruda bulunacağına yönelik söylemi bu duruma örnek verilebilir (Kanzler wird auf Knien nach Ankara robben, 2013).

Benzer şekilde, Türkiye'nin AB'ye sosyal anlamda sağlayacağı katkılar da -oransal olarak daha düşük olmasına rağmen- önemli bulgular ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin üyeliği halinde İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasında köprü vazifesi görebilecek olmasının önemini vurgulayan katılımcıların oranı % 69,6 olarak tespit edilirken, Türkiye'nin AB'nin kültürel zenginliğine yapacağı katkının önemli olduğunu düşünen katılımcıların oranı % 75,9 olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa tarihinin önemli bir unsuru olan Doğu Roma'nın en önemli topraklarını oluşturan Anadolu'da kurulan Türkiye'nin Avrupa'ya kültürel bir zenginlik katacağı açık bir gerçektir (Schmidt, 2004: 37-8). Nitekim, CDU üyesi bir siyasetçi olan Polenz (2010) Türkiye'nin Müslüman kimliği sebebiyle AB'den dışlanmasının, Avrupa'nın temel değerlerine olan inandırıcılığa zarar vereceğini belirtmektedir. İslam ve Hristiyan toplumlar arasında köprü görevinin diğer önermelere göre biraz daha düşük düzeyde önemli olduğunun düşünülmesi ise güncel gelişmelerle açıklanabilir. Zira Suriye Krizi ile ortaya çıkan şiddet ve terör faaliyetlerinin bir şekilde -özellikle AB kamuoyunda- İslam ile ilişkilendirilmesi karşısında Türkiye'nin uzlaştırıcı rolünün de sınırlı kaldığı düşünülebilir. Hatta bunun da ötesinde, Türkiye'nin AB üyesi olması halinde dahi böyle bir fonksiyonu yerine getirmesinin bugünkü koşullar altında oldukça zor olduğu söylenebilir.

Türkiye ile AB'nin karşılıklı faydalarına yönelik önermelerin ardından Türkiye'nin AB üyeliğine katkı sağlayacağı alanlar üzerine de katılımcıların görüşleri sorulmuştur. Tablo 1'de görüldüğü üzere sıralı ölçekte dokuz seçenek sunulmuş ve katılımcılardan en önemli olduğunu düşündükleri üç seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

Tablo 1. Avrupalı göçmenlerin Türkiye'nin AB üyeliğine katkı sağlayacağı alanlar

Alan	Frekans	Yüzde
Almanca'yı çok iyi öğrenme	123	71,1 %
Çocukların eğitimine daha fazla önem verme	120	69,4 %
Sivil toplum kuruluşlarında aktif olma	90	52,0 %
Alman siyasî partilerinde aktif olma	74	42,8 %
Almanlarla iyi komşuluk ilişkileri kurma	61	35,3 %
Türkiye'nin tanıtımına yönelik çeşitli etkinlikler düzenleyerek Almanları davet etme	35	20,2 %
Yaşadığı mahallenin sorunlarıyla ilgilenme ve mahalle faaliyetlerine katılma	19	11,0 %
Almanlarla birlikte Türkiye ziyaretleri düzenleme	13	7,5 %
Önemli günleri ve bayramlarında Almanları kutlama	10	5,8 %

Almanya'da oturmalarının kalıcı hale gelmesiyle birlikte göçmenlerin önem verdikleri olgunun eğitime kaydığı gözlenmektedir. Elde edilen bulgular göçmenlerin Almanca'yı iyi öğrenme ve çocuklarının eğitimine daha fazla önem verme konularında daha duyarlı olduklarını göstermektedir. Bu durum, göçmenlerin artık sadece kalıcı olmayı yeterli görmedikleri, birlikte yaşadıkları toplumla daha sağlıklı iletişim kurmaları ve aynı zamanda çocuklarının geleceği için iyi bir meslek sahibi olmalarını gerekli gördüklerini düşündürmektedir. Bu alanlarda sağlanacak gelişmelerin Alman toplumu içinde Türkiye'nin imajına olumlu tesir edeceği ve dolayısıyla AB üyeliği sürecine olumlu etki yapacağı beklentisinin göçmenler arasında hâkim olduğu söylenebilir.

Göçmenler, eğitimle ilgili alanlardan sonra toplum içinde aktif olma yoluyla da Türkiye-AB ilişkilerine katkı sağlayabileceklerini düşünmektedir. Özellikle sivil toplum kuruluşları yoluyla toplum hayatına katılımın ve siyasî partiler yoluyla siyasal hayata katılımın Türkiye'nin üyelik sürecine destek olabileceği düşünülebilir. Zira dil öğrenme ve meslek sahibi olma oranının artışıyla birlikte göçmenler toplumsal ve siyasal hayata katılım konusunda daha istekli ve yetkin hale gelmektedir. Eyalet Parlamentolarının birçoğunda, Federal Meclis'te (Bundestag) ve Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye kökenli göçmenler temsil edilmektedirler. Bu anlamda, göçmenlerin sivil toplum kuruluşlarında ve siyasî partilerde aktif olmalarının Türkiye-AB ilişkilerine olumlu etkisi de mümkün görünmektedir.

Göçmenlere yöneltilen diğer bir önerme grubu ise Türkiye'nin AB üyesi olması halinde göçmenlere sağlayacağı katkı veya yol açabileceği zorluklarla ilgilidir. Bu çerçevede katılımcıların kendilerine sunulan 4 olumlu ve 1 olumsuz önermeye ne derece katıldıklarını 5'li sıralı ölçekte belirtmeleri talep edilmiştir.

Tablo 2. Türkiye'nin AB üyesi olmasının Türk göçmenlere etkisi

Alan	n	Ortalama	Standart Sapma
Alman halkının Türk göçmenlere bakışı olumlu yönde değişir	168	2,36	1,15
Sosyal alanda Türk göçmenler kendilerini daha güvenli hissederler	169	2,05	0,99
Türk göçmenlerin Avrupa ülkelerindeki siyasî nüfuzu artar	166	2,19	0,93
Türklerin Alman toplumuna entegrasyonunu olumlu yönde etkiler	168	2,43	0,99
Türkiye'den daha fazla göçmen geleceği için mevcut iş olanakları ve sosyal olanaklar olumsuz yönde etkilenir	168	3,23	1,17

1=Tamamen katılıyorum / 5=Kesinlikle Katılmıyorum

Anket bulguları incelendiğinde, Türkiye'nin AB üyeliğinin göçmenlere en önemli etkisinin sosyal alanda göçmenlerin kendilerini daha güvende hissetmesine yönelik olduğu tespit edilmiştir. Türk göçmenlerin Avrupa ülkelerindeki siyasî nüfuzlarının artması ve Alman halkının göçmenlere bakışının olumlu yönde değişmesi de yine anlamlı bulgular arasında çıkmıştır. Bu veriler daha önceki bölümde de vurgulanan bir bulguyu teyit etmektedir. Almanya'ya gelen göçmenlerin, ülkeleri AB üyesi olduktan sonra toplumsal hayattaki konumlarına pozitif yansımaları açıkça görülmekte ve bu durum diğer göçmen grupların dikkatini çekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi ülkelere gelen göçmenlerin yaşadığı değişime benzer olumlu bir değişimi -Türkiye'nin AB üyesi olması halinde- Türk kökenli göçmenler de beklemektedir. Göçmenlerin böyle düşünmelerinin iki açıklayıcı nedeni olabilir (Dartan ve Goral, 2017: 62). Birincisi üye olması halinde AB düzeyindeki kurumsal yapıda Türkiye'nin de söz sahibi olmasıyla ilgilidir. Konsey, Komisyon ve Parlamento gibi AB kurumlarında Türk kökenli göçmenlerle ilgili konularda Türkiye'nin onların lehine hareket etmesi düşünülebilir bir durumdur. İkinci neden ise Maastricht Antlaşması ile sağlanan AB vatandaşlarının sahip olduğu haklarla ilgilidir. Avrupa vatandaşlığı ile AB

üyeleri ülkelerin vatandaşlarına sağlanan bazı hakların üçüncü ülke vatandaşlarına tanınmaması zaten önemli bir tartışma konusudur (Maas, 2008). Bu anlamda, anket çalışmasının sağladığı bulgularla, bu tartışmaya da katkı sağlanabilir. Özellikle sadece Türk vatandaşlığına sahip olmaları sebebiyle siyasî haklara da haiz olamayan göçmenlerin, Türkiye'nin üyeliği halinde Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ve yerel düzeydeki seçimlerde oy kullanma ve aday olma hakkına sahip olabilmeleri de düşünülebilir. Bu çerçeveden bakıldığında, birkaç nesil süresince Almanya'da yaşayan ve vergilerini ödeyen Türk kökenli göçmenlerin Türkiye'nin AB üyeliğini önemli ölçüde desteklemesi anlaşılabilir bir durumdur.

Örneklemin Siyasal Düzeyde Beklentisi

Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenlerin siyasî tercihleri de bu grubun Türkiye-AB ilişkilerine yaklaşımı üzerine önemli değerlendirmeler yapabilmeyi sağlamaktadır. Katılımcıların Türkiye'deki ve Almanya'daki yaşamları arasındaki önemli farklılıklar bu bulguyu iki temel kategoriye ayırmak suretiyle değerlendirmeyi gerekli kılmıştır. Bu sebeple Türkiye'deki siyasîlerden beklentileri ile Almanya'daki siyasîlerden beklentileri ayrı ayrı sorulmuştur. Elde edilen bulgular (Tablo 3 ve Tablo 4) göçmenlerin Türkiye-AB ilişkilerine bakışına yönelik önemli veriler sağlamış ve çok temel bir noktayı ortaya çıkartmıştır. Buna göre göçmenler, gerek Türkiye gerekse Almanya ile kurdukları ilişkileri birbirinden belirgin şekilde ayırmaktadır.

Örnekleme grubun yanıtları, göçmenlerin Türkiye'deki siyasî partilerden beklentisinin, kendileri ile yaşadıkları ülke arasındaki ilişkilerden veya göçmenlerin sorunlarından ziyade Türkiye'nin gelişmesine yönelik konulara odaklandığını göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle, (1) Türkiye'nin Avrupa'daki imajının geliştirilmesi, (2) demokrasi ve insan hakları gibi Avrupa'da öncelik verilen değerlerin Türkiye'de uygulanması ve (3) AB düzeyindeki asgari sosyal hakların Türk halkına da sunulabilmesi gibi gelişmeleri vaad eden partilerin göçmenler tarafından önemsendiği söylenebilir. Tablo 3'deki bulgulara bakıldığında, bu üç önermenin önemli olduğunu beyan eden katılımcı oranlarının % 60 düzeyine yakın çıktığı görülmektedir. Bu durum göçmenlerin yaşadıkları ülkedeki koşullardan duydukları memnuniyeti, geldikleri ülkedeki toplum için de talep ettiklerini doğrulamaktadır. Bunun farklı nedenleri olduğu ileri sürülebilir. Türkiye'deki koşulların daha kötü olması durumunda Avrupa'ya yeni göç dalgasının geleceğinden duyulan endişe önemli bir neden olarak ileri sürülebilir. Ancak anket kapsamında sorulan "Türkiye'nin AB üyesi olması halinde daha fazla göçmen geleceği ve mevcut iş olanaklarının olumsuz yöne etkileneceği" önermesine katılanların oranının

(Tablo 2) sadece % 30 düzeyinde çıkması bu argümanın geçerliliğini sorgulayıcı bir bulgu niteliğindedir. Bu anlamda, göçmenlerin Türkiye'nin gelişmesine yönelik sözü edilen temel alanlarda Türkiye'deki siyasî partilerden beklentileri olması, daha çok göçmenlerin Avrupa değerlerini benimsediğini ve içselleştirdiğini düşündürmektedir. Türk vatandaşlarının bireysel pratikleri üzerinden Avrupa'nın yeniden inşası tartışmalarına -Avrupa vatandaşı olmasalar dahi- Avrupa'da onlarca yıldır yaşayan göçmenlerin de önemli bir katkı sağladığı ve bu durumun AB vatandaşlığının dışlayıcılığına karşı sav niteliği taşıdığı iddia edilebilir (Rumelili, 2015: 90-93).

Tablo 3. Örneklem Türkiye'deki Siyasî Partilerden Beklentisi

Öncelikli Alan	Frekans	Yüzde
AB üyesi ülkelerde vatandaşlara tanınan sosyal hakları Türkiye'de uygulamak istemesi	103	59,5
Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları vb. konularda Avrupa Birliği değerlerini benimsemesi ve üyelik hedefinde samimi olması	102	59
Türkiye'nin başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerindeki imajının daha iyi olması için önemli çalışmalar yapması	100	57,8
AB ülkelerinde yaşayan Türk göçmenlerin haklarını daha iyi koruması	76	43,9
Göçmenlerin yaşadıkları ülkelere uyum çalışmalarını desteklemesi	56	32,4
Türkiye'deki kişi başına düşen milli geliri, AB ülkeleri ortalamasına yükseltmeyi hedeflemesi	54	31,2
AB ülkelerindeki büyükelçiliklerin, konsoloslukların ve diğer temsilciliklerin daha iyi hizmet vermesi için çalışması	33	19,1

Buna mukabil, örneklem göçmenlerin yaşamlarına yönelik Türkiye'deki siyasî partilerden beklentileri düşük düzeyde çıkmıştır. Konsolosluk hizmetlerinin iyileştirilmesi ve göçmenlerin uyum çalışmalarını desteklemesi gibi konularda Türkiye'deki siyasî partilerden beklenti düşük düzeyde çıkarken, AB ülkelerindeki göçmenlerin haklarını savunmasını bekleyenlerin seviyesi (% 50'nin altında kalmış olsa da) nispeten daha yüksek oranda çıkmıştır. Bu durum, yukarıda sözü edilen Türkiye'nin AB üyesi olması ile göçmenlerin haklarının AB kurumlarında daha fazla savunulması arasındaki bağlantı ile uyumlu görülmektedir. Öte yandan konsolosluk hizmetleri ile ilgili beklentinin düşük çıkması ise farklı verilerle değerlendirilmesi gereken bir bulgu niteliğindedir. Zira anket kapsamında göçmenlerin bu hizmetten ne derece memnun olduklarını gösteren bir soru sorulmadığı için, bu bulgunun nedenini

ortaya çıkarmak farklı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu oranın düşük çıkması, ayrıca, bu önermenin sadece Alman vatandaşlığına sahip göçmenler için fazla bir öneminin olmaması, daha çok Türk vatandaşlığına veya çifte vatandaşlığa sahip katılımcılar tarafından cevaplanması ile açıklanabilir.

Özetle, burada ulaşılan temel bulgu, göçmenlerin Alman toplumuna uyum sorunları ile ilgili yetkili gördükleri merciin Türkiye ve Türkiye'deki siyasî partiler olmadığıdır. Göçmenlerin temel beklentisi Türkiye'nin Avrupa değerlerine yaklaşması vesilesiyle imajının daha olumlu hale gelmesi ve dolayısıyla kendilerinin de Alman toplumundaki konumlarına katkı sağlaması olarak ifade edilebilir.

Katılımcıların siyasî partilerden beklentileri incelendiğinde, Türkiye'dekiler kadar Almanya'daki siyasî partilerden beklentilerinin de ilgi çekici bulgular ortaya çıkardığı görülmüştür. Örneklem grubun dörtte üçünden fazlasının iki önerme konusunda çok hassas oldukları dikkat çekicidir. Türk kökenli göçmenler, Alman partilerinden “göçmenlerin yaşadığı toplumsal ayrımcılığa karşı daha etkin politikalar uygulamalarını” ve “eğitim ve meslek hayatında göçmenlere yönelik fırsat eşitliği politikalarına önem vermelerini” beklemektedir. Türk göçmenler arasında her ne kadar Alman vatandaşlığına sahip veya çifte vatandaş statüsünde göçmen bulunsa bile ve özellikle üçüncü nesil itibariyle dil sorunları olmasa bile, göçmenlerin eğitim olanaklarından kendilerinin ve çocuklarının eşit şekilde istifade edemediğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar benzer şekilde, göçmenler tüm koşulları sağlamış olsalar dahi Almanların sahip olduğu iş olanaklarının -göçmen olmaları nedeniyle- aynı şekilde kendilerine açık olmadığını düşündüklerini de göstermektedir.

Bu iki yüksek oranlı önermeyi takiben işsizlik yardımı ve sosyal yardımlar gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Katılımcıların yarısı bu konuda Alman siyasî partilerinden kısıtlama yapmamasını beklemektedir. Bu bulgu anketin siyasî görüş sorusu ile de uyumlu görülmektedir. Zira örneklemin dikkat çekici bir bölümü siyasî görüşünü sosyal demokrat veya sosyalist olarak beyan etmiştir. Diğer seçeneği altında bulunanlar arasında Yeşiller gibi görüşleri destekleyenler olduğu da düşünülürse sosyal devlet olanaklarına önem veren bir grubun beklentisinin bu yönde çıkması açıklanabilir bir durumdur.

Göçmenlere yönelik seçme ve seçilme hakkının tanınması konularında ise beklentinin düşük düzeyde kaldığı görülmüştür. İstatistiki olarak anlamlı bir bulgu olmamakla birlikte, bu oranın düşük düzeyde çıkmasının iki temel sebebi olabilir: (1) AB ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de vatandaş olmayan

kişilere seçme ve seçilme hakkının tanınmaması sebebiyle göçmenlerin bu konuda gerçekçi bir tutum takındıkları ve beklentilerini düşük düzeyde tuttukları düşünülebilir. (2) Çifte vatandaşlığa ve Alman vatandaşlığına sahip kişilerin siyasî temsil gibi bir sorununun olmaması da bu konunun sınırlı düzeyde kalmasına neden olarak düşünülebilir.

Anketin bir önemli bulgusu da Türkiye-AB ilişkileri üzerine Alman siyasî partilerinden beklentilerine yönelik önermelere verilen yanıtlarla ortaya çıkmıştır. Göçmenlerin Alman siyasî partilerinden Türkiye'ye yönelik politika üretme konusundaki beklentileri çok düşük düzeydedir. Göçmenler, iki ülkenin siyasî partilerini kesin çizgilerle ayırmakta ve farklı alanlarda etkin olmalarını beklemektedir. Özellikle Almanya'daki siyasî partilerin Türkiye-AB ilişkilerindeki etkilerini sınırlı gördüklerini düşündürmektedir. Bu sınırlılık algısının iki açıklaması yapılabilir: Birincisi, yükselen aşırı sağ unsurların da etkisiyle Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olanların partilerde daha baskın olmasına dayandırılabilir. İkincisi ise, Türkiye'nin üyelikle ilgili yükümlülüklerini yerine getirdiği ve bu durumun Avrupa kamuoyunda açık şekilde anlatıldığı takdirde, Almanya'daki siyasî partilerin bu konuda yapay engeller oluşturamayacağı düşüncesi ile açıklanabilir. Hiç şüphesiz, göçmenlerin, eğitim düzeylerini artırmaları ve sosyal alanda STK ve benzeri yapılar yoluyla Alman siyasî partilerinin Türkiye'nin üyeliğine karşı daha olumlu yaklaşmalarında etkili olabilecekleri ileri sürülebilir.

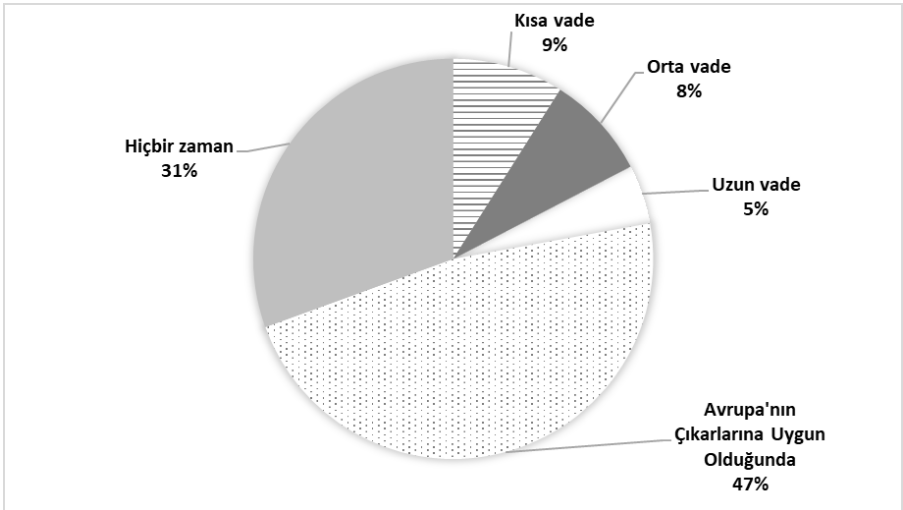
Tablo 4. Almanya'daki Siyasî Yapılardan Beklenti

Öncelikli Alan	Frekans	Yüzde
Eğitim ve meslek hayatında, göçmenlere yönelik fırsat eşitliği politikalarına önem vermesi	138	79,8
Göçmenlerin yaşadığı toplumsal ayrımcılığa karşı daha etkin politikalar uygulaması	132	76,3
İşsizlik yardımı vb. gibi sosyal güvenlik konularındaki kısıtlamalara karşı olması	87	50,3
Alman vatandaşı olmayan göçmenlere yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkından yana olması	54	31,2
Türkiye ile ilişkileri geliştirmeye yönelik politikalar izlemesi	48	27,7
Göçmenlerin aktif siyasete katılımlarına (seçimlerde göçmen adaylar kotası vb.) yönelik politikalarının olması	36	20,8
Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesi	34	19,7

Örneklemin Türkiye'nin Ne Zaman AB Üyesi Olacağı, Türkiye'nin AB'ye Alternatif İşbirliği Yapabileceği Ülkeler ve Toplumsal Yaşamda Ayrımcılık Üzerine Görüşleri

Örneklemin Türkiye-AB ilişkileri üzerine düşüncelerine yönelik birkaç soru daha kendilerine yöneltilmiş ve görüşleri önemli bulgular ortaya çıkartmıştır. Bu sorulardan ilki Türkiye'nin AB üyeliğinin gerçekleşme süresi ile ilgilidir. Şekil 7'de görüldüğü üzere katılımcıların sadece % 22'si belirli bir süre içinde üye olunabileceğini düşünmektedir. Katılımcıların % 31'i Türkiye'nin hiçbir zaman Birlik üyesi olamayacağını düşünürken, % 47 oranında katılımcı ise Avrupa Birliği'nin ne zaman ihtiyaç duyarsa Türkiye'yi o tarihte üyeliğe kabul edeceği görüşünü desteklemektedir. Bu bulgular oldukça karamsar sonuçlar ortaya çıkarmakla birlikte dönemsel gelişmelerin etkisi olduğu da düşünülebilir. Zira özellikle müzakerelerin başlamasının ardından AB tarafından farklı siyasî gerekçelerle bazı konu başlıklarının açılmaması, Türkiye ile Birlik arasındaki ilişkileri uzun bir süreden beri durma noktasına getirmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında Avrupa Birliği'nin çıkarlarına uyduğu zamanda Türkiye'nin üye olarak alınacak olmasını veya hiçbir zaman üye olamayacak görüşünü destekleyenlerin toplamda % 78 oranında çıkması izah edilebilir bir bulgu niteliğindedir.

Şekil 7. Örneklemin Türkiye AB'ye ne zaman üye olabileceğine yönelik görüşü

Türkiye'nin üyeliği ile ilgili beklentiyle birlikte AB'nin alternatifinin olup olmadığı yönündeki sorunun bulguları da önemli bir analiz imkânı sunmuştur. Katılımcıların çoğunun AB üyeliği konusunda karamsar olması, Türkiye'nin farklı ülke grupları ile işbirliğine bakışlarının önemini de artırmıştır. Elde edilen bulgularda en dikkat çekici olanı Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin ilk sırada çıkmasıdır (Tablo 5). Ancak, Orta Asya ülkeleriyle Türkiye arasındaki ticaret potansiyalinin, AB ile gerçekleşen ticaret kapasitesinin yerini alabilecek düzeyde olmadığı açıktır. Türkiye'nin ihracatının Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin ithalat yapısını çok iyi karşılaması şüphesiz önemlidir (Aynagöz-Çakmak, 2017: 126). Ancak ithalat ve ihracat boyutları bir bütün olarak dikkate alındığında AB'nin Türkiye ile ticaretine Orta Asya ülkelerinin tam anlamıyla alternatif olması mümkün görülmemektedir. Bunun yanı sıra siyasî boyutlarıyla bakıldığında Rusya'nın çok aktif olduğu bir coğrafyada Türkiye'nin bölge ülkeleriyle yoğun işbirliği geliştirmesi Türkiye-Rusya ilişkilerinde gerginliğe sebep olabilir.

Tablo 5. Örneklemin Türkiye'nin AB Dışında Ekonomik ve Siyasî İlişkiler Geliştirmesini Bekledikleri Ülke Grupları

Ülke Grubu	Frekans	Yüzde
Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	99	57,2
Akdeniz Ülkeleri	62	35,8
Shangai İşbirliği Örgütü Üyesi Ülkeler	62	35,8
Orta Doğu Ülkeleri	61	35,3
Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri	55	31,8
Uzak Asya Ülkeleri	38	22
Afrika Ülkeleri	10	5,8
Güney Amerika Ülkeleri	7	4
Hiçbiri	18	10,4

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin ardından Shangai İşbirliği Örgütü ülkeleri, Akdeniz ülkeleri ve Orta Doğu ülkeleri önemli işbirliği yapılacak ülkeler olarak katılımcılar tarafından tercih edilmektedir. Shangai İşbirliği Örgütü ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik tercihin ön plana çıkmasında özellikle son dönemde siyasîler tarafından tartışılan bir konu olmasının etkili olduğu söylenebilir. Rusya ile ilişkilerdeki giderek artan iyileşme ivmesinin bu konuda kamuoyunda olumlu bir izlenim bıraktığı da düşünülebilir. Ancak, ekonomik anlamda Çin ile rekabet edebilmek için

koşulların çok iyi değerlendirilmesi gerekir. İyi hesaplanmamış bir anlaşma üzerine dayanacak bir işbirliğinin Türkiye ekonomisi için tehlikeli sonuçlar doğurabileceği açıktır. Ayrıca, Shangai İşbirliği Örgütü'nün yapısı gereği AB'den ziyade daha çok NATO üyeliği için bir alternatif olarak değerlendirilmesi daha doğru olur.

Orta Doğu ve Akdeniz ülkeleri ile ticaretin geliştirilmesinin yüksek çıkması ise, bu coğrafyanın Türkiye'nin yakın çevresi olması ve bölgeyle ilişkilerinin çok eski döneme dayanıyor olmasıyla izah edilebilir. Maşrik ve Magrib ülkelerini kapsayan bir alanı ifade eden Akdeniz ülkeleri, Osmanlı döneminden bu yana Türkiye ile önemli ilişkilere sahiptir. Ancak, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin zaman zaman ekonomik ve siyasî istikrarsızlıklar yaşıyor olması Avrupa Birliği'ne tam bir alternatif olmalarını sınırlamaktadır.

Katılımcılara yöneltilen son bir soru grubu ise AB ile göçmenlerin ilişkilerini doğru yorumlamaya yardımcı olabilecek niteliktedir. Göçmen olmanın belki de en büyük zorluğu olan toplumsal yaşamda ayrımcılığın boyutlarını ortaya koymaya yönelik bu soru grubunda elde edilen veriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Örneklemin göçmenlere en çok zorluğa sebep olan toplumsal ayrımcılık konuları üzerine görüşü

Alan	Frekans	Yüzde
İş bulma sürecinde ayrımcılık	142	82,1
Çalışma hayatında ayrımcılık	122	70,5
Eğitim alanında ayrımcılık	117	67,6
Siyasî partiler / sivil toplum kuruluşları yoluyla kamusal alana katılımında ayrımcılık	44	25,4
Mahallede / komşuluk ilişkilerinde ayrımcılık	32	18,5

Anket bulgularına göre, en ciddi sorunların başında iş bulma sürecinde yaşanan ayrımcılık gelmektedir. Her 5 kişiden 4'ü iş bulma sürecinde ayrımcılığa maruz kaldığını düşünmektedir. İş bulma sürecinin olumlu gerçekleşmesi halinde dahi çalışma hayatı sırasında ayrımcılığa maruz kaldığını düşünenlerin oranı % 70 düzeyindedir. Yine önemli bir konu olan eğitim alanında ayrımcılık yaşadıklarına inananların oranı da % 67,6 seviyesindedir. Bu alanlar toplumsal hayata uyum konusunda zorluklar yaşadığı iddia edilen göçmen grubunun karşısına engeller çıkarıldığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Türkiye-AB ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde bu önemli ayrımcılık

alanlarının varlığına rağmen önemli bir ölçüde AB üyeliğinin göçmenler tarafından desteklenmesi üzerinde düşünülmesi gereken bir bulgu niteliğindedir. Zira tüm zorluklarına rağmen göçmenler AB içinde yaşamaktan memnundur. Ayrıca, Türkiye'nin üye ülke statüsüne ulaşmasıyla kendilerinin yaşadığı toplumsal ayrımcılığın ortadan kalkacağını düşünmeleri de, katılımcıların Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemelerinin önemli bir nedeni olarak yorumlanabilir.

Sonuç

Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi de dâhil en önemli politik ve ekonomik hedefi olarak nitelendirilebilecek Avrupa Birliği üyeliğinin Türk kamuoyundaki yansımaları farklı zamanlarda araştırma konusu olmuştur. Zira böylesine önemli bir hedefi kamuoyu desteği olmadan yürütmenin mümkün olduğu söylenemez. Türkiye'nin Avrupa bütünleşmesine yönelik ilk kurumsal yapısı olan İktisadi Kalkınma Vakfı'nın Türkiye-AB ilişkileri üzerine Türk kamuoyunun görüşünü ortaya koymayı amaçlayan 2015 yılı çalışmasında çıkan sonuçlar, Türk halkının AB konusundaki bilgi eksikliğini ortaya koymaktadır (Özsöz v.d., 2015: 32). Çarkoğlu (2003) ise farklı bölgelerde seçmenlere yönelik yapılan anket çalışmasında bölgesel ve demografik farklılıklara rağmen AB eğiliminin güçlü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu analizde 2000'li yılların ilk yarısında AB üyeliği sürecinin Türk hükümeti tarafından da yoğun şekilde desteklenmesinin etkisinden söz edilebilir. Genel olarak bakıldığında, dönemsel etkiler dolayısıyla kamuoyunun Türkiye-AB ilişkilerine bakışında yoğun dalgalanmaların yaşandığı söylenebilir (Şenyuva, 2009).

Bu çalışmada, Türkiye-AB ilişkilerinin durağan olduğu ve Türk kamuoyunda AB hakkındaki olumlu algının düşmekte olduğu bir dönemde, Türk kökenli göçmenlerin taraflar arasındaki ilişkilere bakışları ve kendi beklentileri çerçevesinde bu sürece nasıl katkı sağlayabileceklerine yönelik değerlendirmeleri, Berlin'de yaşayan Türk kökenli göçmenler arasında yapılan bir anket yoluyla analiz edilmiştir.

Anketin bulguları ile ulaşılan en temel sonuçlardan birisi Almanya'daki Türk kökenli göçmenlerin Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilerin doğrudan bir unsur olarak görülmek istemediğidir. Almanya'daki toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunlara Türkiye'nin dâhil olmasından ziyade kendileri çözüm aramayı tercih etmektedirler. Türkiye'den beklentileri ise genel olarak AB standartlarına yönelik çaba gösterilmesi üzerine odaklanmaktadır.

Göçmenlerin, ilişkilerdeki tıkanmaya ve ülkeler arasında siyasi anlaşmazlıklara rağmen, Türkiye'nin temel hedefi olarak Avrupa Birliği'ni

görmeleri, anketin bir diğer önemli sonucudur. Bunu iki sebeple istedikleri düşünülebilir: Birincisi, yaşamlarını birçok alanda kolaylaştıran AB standartları, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyine de katkı yapacaktır. İkincisi, Türkiye'nin AB üyesi olmasının göçmenlerin yaşadıkları ülkede toplumsal anlamda konumlarını geliştirecek ve hukukî anlamda yeni haklara sahip olmalarını sağlayacaktır.

Özellikle iki tarafın siyasetçilerinin üzerinde düşünmesini gerektiren bir başka bulgu ise göçmenlerin ilişkilerde bir taraf gibi görünmemeye özen göstermesidir. Türkiye'nin AB üyelik sürecine kendilerinin katkıları olabileceğini düşünmekle birlikte, bu süreci Türkiye'nin bir elçisi gibi değil, bilakis uyumunu kolaylaştırıcı ve -gerektiğinde eleştirel bir tutum içinde olabilecek- uyarıcı bir rol üzerinden tanımlamaktadırlar. İki tarafın siyasetçilerinden beklentileri de bu anlamda farklı alanlara yönelmektedir.

Bu çalışmanın elde ettiği bulgular, Avrupa'da yaşayan Türk kökenli göçmenlerin, Türk kamuoyunda olduğu gibi konjonktürel gelişmelerden etkilendiğini göstermektedir. Ancak konjonktürel gelişmelerin Avrupa'daki Türklerin görüşüne etkisinin Türkiye'nin AB üyeliği gibi bazı konularda sınırlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, göçmenler Avrupa Birliği'ne ve Türkiye-AB ilişkilerine içinde yaşadıkları toplumun koşulları altında duygusal değil akılcı yaklaşmakta; Türkiye'ye bir "Avrupalı" olarak, Avrupa'ya da bir "Türk" olarak empati yapabilmektedirler.

Kaynakça:

- Akbaba, S. (2016) “Nationalist or Nativist Politics? Case Study of the Danish People’s Party”, *Marmara Journal of European Studies*, 24 (2): 33-57.
- Aynagöz Çakmak, Ö. (2017) “Orta Asya: Bölgesel Entegrasyon Girişimleri ve Öneriler”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17 (33): 116-134.
- Bade, J. K. (2013) *Kritik und Gewalt: Sarrazin-Debatte, „İslamkritik“ und Terror in der Einwanderungsgesellschaft*, (Schwalbach: Wochenschau Verlag).
- Çarkoğlu, A. (2003) “Who Wants Full Membership? Characteristics of Turkish Public Support for EU Membership”, içinde A. Çarkoğlu ve B. Rubin (der.) *Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics*, (Frank Cass, London), ss. 171-194.
- Dartan, M. ve Göral, E. (2017) “Almanya’daki Türk Göçmenlerin Türkiye’nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecine Bakışı: Bir Anket Değerlendirmesi”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 25 (1): 35-73.
- Die soziale Situation in Deutschland (2017) *Bundeszentrale für politische Bildung*, <<http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61646/migrationshintergrund-i>> , (25 Nisan 2017).
- Kaçar, F. ve İzci Connelly, R. (2015) “Freedom of Religion and Multiculturalism in Turkey-EU Relations”, *Marmara Journal of European Studies*, 23 (1): 69-88.
- Kanzler wird auf Knien nach Ankara robben, (2013.20.02) *Welt*, <<https://www.welt.de/politik/deutschland/article113786596/Kanzler-wird-auf-Knien-nach-Ankara-robben.html>>, (24 Ekim 2017).
- Karlık, R. (1997) *Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye*, (Ankara: Turhan Kitabevi).
- Maas, W. (2008) “Migrants, states, and EU citizenship's unfulfilled promise”, *Citizenship Studies*, 12 (6): 583-96.
- Migazin (2013) “So haben Deutsch-Türken gewählt”, 30 Ekim 2013, <<http://www.migazin.de/2013/10/30/bundestagswahl-2013-so-haben-deutsch-tuerken-gewaehlt/>>, (5 Haziran 2017).
- Milliyet, (2010) “Türkiye’nin dostları AP’de gurp kurdu”, (18 Mart) <<http://www.milliyet.com.tr/turkiye-dostlari-ap-de-grup-kurdu/dunya/dunya-detay/18.03.2010/1213005/default.htm>>, (22 Ekim 2017).

- Özsöz, M., İleri, Ç., Çatır B., Ceran, A. ve Özkan, İ. (2015) *Türkiye Kamuoyunda AB Desteği ve Avrupa Algısı*, (İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı).
- Pineau, E. (2014) “France's Hollande cautiously backs Turkey EU membership bid”, 27 Ocak 2014, *Reuters*, <<http://www.reuters.com/article/us-france-turkey/frances-hollande-cautiously-backs-turkey-eu-membership-bid-idUSBREA0Q1EV20140127>>, (21 Ekim 2017).
- Polenz, Ruprecht (2010) *Besser für beide – Die Türkei gehört in die EU*, (Edition Körper-Stiftung: Hamburg).
- RT (2016) “Anyone who says Turkey is European country wants EU’s death – Sarkozy”, (20 March), <https://www.rt.com/news/336385-sarkozy-turkey-eu-death/>, (20 Ekim 2017).
- Rumelili, B. (2015) “Türkiye’nin Avrupa’yı Yeniden İnşası: Üyelik ve Vatandaşlık”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23 (2): 79-98.
- Sarrazin, T. (2010) *Deutschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*, (München: Deutsche Verlags-Anstalt).
- Schmidt, Rudolf (2004). *Die Türken, die Deutschen und Europa - Ein Beitrag zur Diskussion in Deutschland*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Şenyuva, Ö. (2009) “Türkiye Kamuoyu ve Avrupa Birliği 2001-2008: Beklentiler, İstekler ve Korkular”, *Uluslararası İlişkiler*, 6 (22): 97-123.
- Uras, G. (2015) “Yurtdışında kaç Türk var?”, 24 Ekim 2015, <<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gungor-uras/yurtdisinda--kac-turk-var-2137336/>>, (23 Ekim 2017).
- Yüksek Seçim Kurulu (2017) “Yüksek Seçim Kurulu Sandık Sonuçları Paylaşım Sistemi”, <<https://sonuc.ysk.gov.tr/module/GirisEkrani.jsf>>, (18 Ekim 2017).